

για την ανάστασή του (βλ. π.χ. *Μάρκ.* 9,30-31 και 10,33-34, *Λουκ.* 18,32-33) και, έχοντας ακράδαντη πίστη ότι αυτό θα συμβεί, παρακαλούν με α-δημονία τον Χριστό να τους το δείξει.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- Το ρήμα *ἐξαιτέω*, -ῶ συντάσσεται στα αρχαία κείμενα με δύο αιτιατικές, του προσώπου και του πράγματος (*ἐξαιτῶ τινά τι* = ζητώ από κάποιον κάτι). Εδώ, αντί της αιτιατικής του προσώπου έχουμε δοτική (Πιλάτω), μια σύνταξη σπάνια και ιδιαίζουσα.
- *μυρίζω* = αλείφω με μύρα, μυρώνω
- Στην πρόταση *Σινδόνι καθαρᾶ καὶ ἀρώμασι θείοις τὸ σῶμα τὸ σεπτὸν ἐξαιτήσας Πιλάτῳ μυρίζει* υπάρχει μια «βραχυλογία»: η φράση *Σινδόνι καθαρᾶ* θα χρειαζόταν κανονικά την μετοχή *εὐλόγησας*, όπως γίνεται στο Απολυτίκιο *Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ παραπάνω*. Στη μετάφραση η πρόταση πρέπει να αποδοθεί ως εξής: *Ὁ Ἰωσήφ, αφού ζήτησε από τον Πιλάτο το σεβάσμιο σώμα (του Χριστού), το τύλιξε με καθαρὸ σινδόνι και το αλείφει με ιερά ἀρώματα*.
- *ὄρθρια*: επιρρηματικό κατηγορούμενο του χρόνου στο *αἱ μυροφόροι γυναῖκες* = «πρωί πρωί»

2.

Ἐξέστησαν χοροὶ τῶν ἀγγέλων ὄρωντες τὸν ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς, καθεζόμενον κόλποις, πῶς τάφῳ κατατίθεται ὡς νεκρὸς ὁ ἀθάνατος· ὃν τὰ τάγματα τὰ τῶν ἀγγέλων κυκλοῦσι καὶ δοξάζουσι σὺν τοῖς νεκροῖς ἐν τῷ Ἄϊδι ὡς κτίστην καὶ Κύριον.

Ο υμνογράφος παρουσιάζει τα «συναίσθηματά» του αγγελικού κόσμου, όταν κατατέθηκε στον τάφο το νεκρό σώμα του Ιησού. Το ποίημα είναι κατάμεστο από παραδοξολογίες, που όμως από θεολογικής πλευράς «ισχύουν». Με άλλα λόγια, η θεολογική κατάρτιση του υμνογράφου τού επιτρέπει να επινοήσει «σκηνές» και «γεγονότα», για τα οποία δεν υπάρχουν ίσως μαρτυρίες, όμως είναι απολύτως ορθά και αποδεκτά. Τα γεγονότα αυτά, τα οποία γεμίζουν τον αγγελικό κόσμο με αισθήματα δέους και έκστασης και οδηγούν σε δοξολογία του Χριστού, είναι:

- Ο Χριστός ως θεάνθρωπος δεν έπαυσε ποτέ να είναι εν ουρανῷ μετά του Πατρός, ακόμη και όταν κατήλθε στον Άδη, όπου βρίσκονταν οι ψυχές των τεθνεώτων.

- Ο σωματικός θάνατος του Χριστού έγινε οικειοθελώς, προκειμένου να καταργηθεί ο θάνατος.
- Οι αγγελικές δυνάμεις «έβλεπαν» και περιέβαλλαν τον Χριστό ένθρονο στο θρόνο της θεότητας μετά του Πατρός, ταυτόχρονα όμως τον «έβλεπαν» (μαζί τους και οι νεκροί) και στον Άδη και σύνάμα «έβλεπαν» το σώμα του να έχει κατατεθεί νεκρό στον τάφο.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΥΦΟΛΟΓΙΚΑ

- *ἐξίσταμαι* = μένω εκστατικός, εκπλήττομαι
- *τὸν ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς καθεζόμενον κόλποις*: ανθρωπομορφική έκφραση. Ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού *κάθεται στις αγκάλες του Πατρός*, δηλαδή είναι σύνθρονος με τον Πατέρα ως πρόσωπο της Αγίας Τριάδος.
- *ὡς νεκρὸς ὁ ἀθάνατος*: σχήμα οξύμωρο

ΚΑΝΟΝΑΣ

ΩΔΗ Α'

Ο Κανόνας του Ὁρθρου του Μ. Σαββάτου, που ψάλλεται στην ακολουθία του Επιταφίου της Μ. Παρασκευής, δεν είναι έργο ενός και του αυτού υμνογράφου. Ὅπως εξηγεί αναλυτικά ο Άγιος Νικόδημος Αγιορείτης στο *Εορτοδρόμιό* του [εκδόθηκε το 1836, τ. 1 (Έκδοση Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 1995), σελ. 203-207], τις Ωδές ΣΤ' έως Θ' τις συνέθεσε ο Κοσμάς επίσκοπος Μαΐουμά, ενώ οι Ειρμοί από τις προηγούμενες Ωδές είναι έργο της μοναχής Κασίας αλλά τα τροπάρια τα συνέθεσε ο Μάρκος επίσκοπος Υδρουντός. Τον Κανόνα διατρέχει η ακροστοιχίδα *Και σήμερον δὲ Σάββατον μέλπω μέγα*. Σε όλες τις Ωδές προηγείται ο Ειρμός και ακολουθούν τρία τροπάρια, με εξαίρεση την Ζ' Ωδή, όπου υπάρχουν τέσσερα τροπάρια.

Στον Κανόνα αυτόν εγκαταλείπεται ο αφηγηματικός χαρακτήρας των Κανόνων του Κοσμά του Μαΐουμά, που είναι ο ποιητής των Κανόνων των προηγούμενων ημερών. Οι επιδράσεις από άλλα κείμενα, όπως τα ευαγγελικά αναγνώσματα και οι Ωδές της Παλαιάς Διαθήκης, είναι λιγότερες. Τον πολυπράγμονα διδακτισμό διαδέχεται τώρα το Πάθος, ενώ καθώς προχωρούμε προς τον θάνατο η ένταση κορυφώνεται. Ένα αίσθημα πόνου διατρέχει τα κείμενα του Κανόνα: ο θεϊός πόνος έρχεται να συναντήσει τον ανθρώπινο και μαζί και οι δύο θα αναπαυθούν στο λιμάνι του λυτρωμού,

καθώς σταδιακά καταφαίνεται όλο και περισσότερο η Ανάσταση. Ο τόνος είναι λυρικότερος και η εικονογραφική τόλμη των υμνογράφων εγάλη, ενώ παράλληλα το θεολογικό βάθος μοναδικό.

Ο ΕΙΡΜΟΣ

Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον ὑπὸ γῆς ἔκρυψαν τῶν σεσωσμένων οἱ παῖδες· ἀλλ' ἡμεῖς ὡς αἱ νεάνιδες τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Ο Εἰρμός της Α' Ωδῆς, ὅπως και οἱ Εἰρμοὶ τῶν τεσσάρων πρώτων Ωδῶν τῆς ἡμέρας, εἶναι ἔργο τῆς Κασσιανῆς. Μάλιστα, ἡ προτροπὴ μίμησης τῶν νεανίδων ἐκλαμβάνεται ὡς ἓνα εἶδος «σφραγίδος» ἀπὸ μέρους τῆς υμνογράφου, ἡ ὁποία με τὸν τρόπο αὐτὸ ἤθελε νὰ δηλώσει ὅτι τὸ ποίημα ἀνήκει σὲ γυναίκα.

Ἡ υμνογράφος πολὺ υπαινικτικὰ καὶ συνοπτικὰ ἀναφέρεται στὸ θαῦμα τῆς διάβασης τῆς Ερυθρᾶς Θαλάσσης, ποὺ ἀποτελεῖ ἄλλωστε τὸ «θέμα» τῆς Πρώτης ἀπὸ τὶς Ἐννέα Βιβλικές Ωδές, καὶ τὸ συνδέει με τὰ γεγονότα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Εἰδικότερα, διαπιστώνουμε τὴν ἐξῆς ἀντιπαροβολή: Οἱ Εβραῖοι τῶρα ὀδηγοῦν στὸν τάφο αὐτὸν ποὺ ὀδήγησε στὸν τάφο τὸν Φαραῶ, τὸν διώκτη τῶν Εβραίων τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου θαύματος. Πίσω ἀπὸ τὴν πολὺ ευρηματικὴ αὐτὴ ἀντιστοίχιση κρύβεται καὶ μὴ θεολογικὴ ἀποψη: Ὁ θεός-εὐργέτης τῶν τότε Εβραίων ἦταν τὸ δεῦτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος, ὁ Χριστός. Συνεπῶς, τὸ παραδοσιακὸ «θέμα» τοῦ Εἰρμοῦ τῆς Α' Ωδῆς προσαρμόζεται ἀριστοτεχνικὰ στα γεγονότα τοῦ Μ. Σαββάτου καὶ εἰδικότερα στὴν ταφὴ τοῦ Κυρίου.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ

- τὸν κρύψαντα: Με τὴ μετοχὴ αὐτὴ ἐννοεῖ υπαινικτικὰ ἡ υμνογράφος τὸν θεὸ (εἰδικότερα τὸν Υἱό), ὁ ὁποῖος κάλυψε με τὰ κύματα τῆς Ερυθρᾶς Θαλάσσης τὸν βασιλέα Φαραῶ (τύραννον) ποὺ καταδίωκε (διώκτην) τοὺς Εβραίους, ὅταν ἐκεῖνοι πέρασαν θαυματουργικὰ τὴν Ερυθρὰ Θάλασσα.
- τῶν σεσωσμένων οἱ παῖδες: Με τὴ φράση αὐτὴ ἐννοεῖ υπαινικτικὰ ἡ υμνογράφος τοὺς Ἰουδαίους, ποὺ, καίτοι ἀπόγονοι τῶν Εβραίων ποὺ πέρασαν θαυματουργικὰ τὴν Ερυθρὰ, ὀδήγησαν στὸν θάνατο καὶ στὴν ταφὴ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶχε εὐργετήσῃ τοὺς προγόνους τοὺς.

- νεάνιδες: Μετὰ τὴ διάβαση τῆς Ερυθρᾶς οἱ Εβραιοπούλες ἔστησαν χορὸ δοξολογώντας τὸν θεὸ, βλ. Ἐξοδος 15,21, πρβ. Ψαλμ. 67,26: ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν. τῷ Κυρίῳ ἄσωμεν· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.

Ὁ Μωυσῆς καὶ οἱ Εβραῖοι μετὰ τὴ διάβαση τῆς Ερυθρᾶς ἐψάλλαν: Ἄισωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται (Ἐξοδος 15,1).

II. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

Κύματι θαλάσσης τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον ὑπὸ γῆς ἔκρυψαν τῶν σεσωσμένων οἱ παῖδες.

ἔκρυψαν: ρήμα

τῶν σεσωσμένων οἱ παῖδες: υποκείμενο

τὸν κρύψαντα: ἀντικείμενο

διώκτην: ἀντικείμενο τῆς μετοχῆς κρύψαντα

III. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Αὐτὸν (δηλαδὴ τὸν Χριστό) ποὺ κάποτε κάλυψε με τὸ κύμα τῆς θάλασσας τὸν τύραννο καὶ διώκτη, τὸν ἔκρυψαν κάτω ἀπὸ τὴ γῆ τὰ παιδιὰ αὐτῶν ποὺ σώθηκαν. Ἐμεῖς, ὅμως, σαν τὶς κοπέλες ἀς ψάλλουμε στὸν Κύριο. Γιατί ἔχει δοξαστεῖ με λαμπρὴ δόξα.

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

Τὰ τρία τροπάρια τῆς Α' Ωδῆς, ὅπως καὶ τὰ τροπάρια τῶν ἄλλων τριῶν Ωδῶν τοῦ Κανόνα ποὺ ἀκολουθοῦν, προέρχονται ἀπὸ τὴ γραφίδα τοῦ υμνογράφου τοῦ 9^{ου} αἰῶνα Μάρκου Υδροῦντος. Ἐχουν ὅλα χαρακτηριστὰ προσευχῆς. Συνάμα περιέχουν πυκνὰ θεολογικὰ νοήματα, διατυπωμένα με υψηλῆς τάξεως ἀρχαιοελληνικὸ λόγο. Θεματικὰ ἐπικεντρώνονται στὴν ταφὴ καὶ τὴν εἰς Ἄδου κάθοδο τοῦ Χριστοῦ καὶ ὀδηγοῦν σὲ συνειδητοποίηση τῆς μεγάλης σημασίας αὐτῶν τῶν γεγονότων.

1.

Κύριε Θεέ μου, ἐξόδιον ὕμνον καὶ ἐπιτάφιον ᾠδὴν σοὶ ἄσομαι, τῷ τῇ ταφῇ σου ζωῆς μοι τὰς εἰσόδους διανοίξαντι καὶ θανάτῳ θάνατον καὶ Ἄιδη θανατώσαντι.

Πρόκειται γιὰ ἓνα τροπάριο σύντομο ἀλλὰ ἐμπνευσμένο, με πλούσια θεολογία καὶ λογοτεχνικότητα. Εἶναι γραμμένο σὲ ἀ' ἐνικὸ πρόσωπο καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν θανόντα καὶ ταφέντα Χριστό (πρβ. 5^ο τροπάριο τῶν

πενθύνεται προς τον θανόντα και ταφέντα Χριστό (πρβ. 5^ο τροπάριο των Μακαρισμών της Μ. Πέμπτης: *Ἐσταυρώθης δι' ἐμέ...*). Το τροπάριο, συνεπώς, είναι μια προσωπική προσευχή του υμνογράφου, ο οποίος, όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις, μετατρέπεται σε στόμα του κάθε πιστού που παρακολουθεί την ακολουθία ή διαβάζει το τροπάριο. Με άλλα λόγια, παίρνει την προσευχή του πιστού και την μετατρέπει σε ύμνο. Μέσα στην προσευχή αυτή δηλώνεται η πρόθεση του πιστού να ψάλει τον Επιτάφιο Θρήνο (που θα ακολουθήσει στη συνέχεια) αλλά και μια δοξολογία για την Ἐξοδο από την αμαρτία, την οποία του δώρησε ο αποθανών, ταφείς και αναστάς Χριστός.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- Το επίθετο *ἐξόδιος* λειτουργεί εδώ με δύο σημασίες:
 1. Αφενός σημαίνει «επικήδειος» (*ἐξοδος* σημαίνει κηδεία, σήμερα, «ξόδι»), επομένως *ἐξόδιος ὕμνος* είναι το επικήδειο άσμα, το μοιρολόι.
 2. Αφετέρου *ἐξόδιος ὕμνος* είναι το άσμα των Εβραίων μετά την «Ἐξοδο» από την Αίγυπτο (πρβ. *Ψαλμ.* 113,1: *Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου*). Αλληγορούμενο χριστιανικά είναι ο ευχαριστήριος ὕμνος του χριστιανού για την σωτηρία του από τον θάνατο και την αμαρτία μέσω του θανάτου και της Αναστάσεως του Χριστού.
- *ἐξόδιον ὕμνον καὶ ἐπιτάφιον ᾠδὴν*: το β' ζεύγος εννοεί σαφώς το επικήδειο άσμα, το μοιρολόι. Αν δώσουμε και στο α' ζεύγος την ίδια σημασία, τότε έχουμε ένα δίδυμο συνωνύμων.
- *τῷ τῇ ταφῇ σου ζωῆς μοι τὰς εἰσόδους διανοίξαντι*: εντυπωσιακό οξύμωρο: ένα τάφος που κλείνει ένα νεκρό σώμα ανοίγει εισόδους ζωής.
- *θανάτῳ θάνατον καὶ ... θανατώσαντι*: παρήχηση και λογοπαίγνιο

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Κύριε θεέ μου, θα ψάλλω εξόδιο ὕμνο και επιτάφια ᾠδή σε σένα, που με την ταφή σου άνοιξες για μένα τις πύλες της ζωής και με τον θάνατό σου θανάτωσες τον θάνατο και τον Ἄδη.

2.

Ἄνω σε ἐν θρόνῳ καὶ κάτω ἐν τάφῳ τὰ ὑπερκόσμια καὶ ὑποχθόνια κατανοοῦντα, Σωτήρ μου, ἔδονεῖτο τῇ νεκρώσει σου· ὑπὲρ νοῦν ᾠράθης γὰρ νεκρὸς ζωαρχικώτατος.

Το δεύτερο τροπάριο έχει υψηλή σύλληψη και μαρτυρεί μεγάλες υμνολογικές ικανότητες, καθώς σε αυτό ο υμνογράφος συνενώνει ευρηματικότερα δύο εντελώς αντίθετους πνευματικούς κόσμους: τον επουράνιο των αγγέλων και τον υποχθόνιο των ψυχών των νεκρών. Τους δύο κόσμους ενώνει το ίδιο συγκλονιστικό θέαμα και τα ίδια συγκλονιστικά αἰσθήματα: βλέπουν τον Χριστό να βρίσκεται ως θεός στον επουράνιο θρόνο της θεότητος και ταυτόχρονα ως άνθρωπος κάτω στον τάφο· και συγκλονίζονται για τη νέκρωση του θεανθρώπου που είναι η πλουσιότετη πηγή της ζωής.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *τὰ ὑπερκόσμια*: με το ουσιαστικοποιημένο αυτό επίθετο εννοούνται οι αγγελικές δυνάμεις που βρίσκονται «υπεράνω του κόσμου» στα «επουράνια».
- *ὑποχθόνια*: αντίστοιχα με το ουσιαστικοποιημένο αυτό επίθετο εννοούνται οι ψυχές των νεκρών που βρίσκονται «υποκάτω της χθονός (*χθών, χθονός = γη*)», στα «έγκατα της γης», στον Κάτω Κόσμο.
- *τὰ ὑπερκόσμια καὶ ὑποχθόνια ... ἔδονεῖτο*. Εδώ έχουμε τη λεγόμενη «αττική σύνταξη».
- Το επίθετο *ζωαρχικός* ανευρίσκεται μόνο στα χριστιανικά κείμενα (βλ. G. W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexikon*, Oxford 1969, σελ. 593) και σημαίνει «αυτός που δίνει ζωή, ζωηφόρος». Όμως το επίθετο δεν απαντά πουθενά στον Υπερθετικό Βαθμό: πρόκειται για ένα «άπαξ λεγόμενον» του υμνογράφου εδώ, προκειμένου να δηλωθεί η πλούσια χορηγία ζωής από τον θάνατο του Χριστού.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Καθώς, Σωτήρ μου, σε έβλεπαν οι άγγελοι στα υπερκόσμια και οι νεκροί στον κάτω κόσμο να βρίσκεσαι επάνω στο θρόνο της θεότητος και κάτω στον τάφο, συγκλονίζονταν με τη νέκρωσή σου. Γιατί φάνηκες, με τρόπο ασύλληπτο στο νου, νεκρός να παρέχεις πλουσιοπάροχα τη ζωή.

3.

Ἵνα σου τῆς δόξης τὰ πάντα πληρώσης, καταπεφοίτηκας ἐν κατωτάτοις τῆς γῆς· ἀπὸ γὰρ σοῦ οὐκ ἐκρύβη ἡ ὑπόστασις μου ἢ ἐν Ἀδάμ· καὶ ταφείς φθαρέντα με καινοποιεῖς, φιλόνηρωπε

Το 3^ο τροπάριο δείχνει την βαθυστόχαστη θεολογική σκέψη του υμνογράφου (που έχει, μεταξύ άλλων, και παύλεια προέλευση), την οποία μπορεί και συμπυκνώνει σε ένα σύντομο κείμενο.

Στο τροπάριο προβάλλεται ο στόχος και το αποτέλεσμα της εις Άδου καθόδου του Χριστού:

- Ο στόχος περιέχεται στην εναρκτήρια ημιπερίοδο που περιέχει την τελική πρόταση (*Ἰνα... γῆς*): Ο Χριστός κατέβηκε στα «κατώτατα της γης», στον Άδη, προκειμένου να γεμίσει τη χώρα «της σκιάς και του θανάτου» με το φως της θείας δόξας του, με την ευεργετική παρουσία του.
- Στο λοιπό μέρος του τροπαρίου (*ἀπό γάρ... φιλόνηρωπε*) δηλώνεται το αποτέλεσμα της ταφής: Γνωρίζοντας ο Χριστός πολύ καλά την υπόσταση του κάθε ανθρώπου, που είναι η μεταπτωτική φθορά και η θνητότητα που κληρονομείται από τον Αδάμ, και επειδή ο ίδιος ως νέος Αδάμ «*φθοράν οὐκ οἶδεν*», καταργεί, υφιστάμενος την ταφή, τη φθορά και έτσι ανακαινίζει τη φύση του ανθρώπου.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Ἰνα σου τῆς δόξης τὰ πάντα πληρώσης, καταπεφοίτηκας ἐν κατωτάτοις τῆς γῆς*: Εδώ υπόκειται μια ανάμνηση της παύλειας ρήσης (Εφ. 4,9-10): *τὸ δὲ Ἀνέβη τί ἐστὶν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς; ὁ καταβάς αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.*
- *οὐκ ἐκρύβη ἡ ὑπόστασίς μου*: Πρβ. Ψαλμ. 138,15: *οὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστοῦν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν κρυφῇ. καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς.*
- *καταπεφοίτηκας*: Οριστική Παρακειμένου του ρήματος *καταφοιτάω*, -ῶ = κατεβαίνω (συχνά ή τακτικά) κάπου
- *τῆς δόξης ... πληρώσης*: Ισοσυλλαβία (τριῶν συλλαβῶν), ομοτονία και παρήχηση
- *ταφείς φθαρέντα... φιλόνηρωπε*: Παρήχηση του -φ-

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Με σκοπό να γεμίσεις με τη δόξα σου τα πάντα, κατέβηκες στα κατώτατα μέρη της γης. Γιατί η υπόστασή μου, που είναι όμοια με την υπόσταση του Αδάμ, δεν έμεινε κρυφή από εσένα· και εμένα, που έχω φθαρεί, με την ταφή σου με ανακαινίζεις, φιλόνηρωπε.

ΩΔΗ Γ'

Ο ΕΙΡΜΟΣ

Σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων κρεμάσαντα πᾶσαν τὴν γῆν ἀσχέτως ἢ κτίσις κατιδοῦσα ἐν τῷ Κρανίῳ κρεμάμενον θάμβει πολλῶ συνείχετο· οὐκ ἔστιν ἅγιος πλὴν σου, Κύριε, κραυγάζουσα.

Ο Ειρμός και τα τρία τροπάρια της Γ' Ωδής έχουν κοινό δοξολογικό Εφύμνιο (*οὐκ ἔστιν ἅγιος πλὴν σου, Κύριε*), στο τέλος του οποίου προστίθεται η λέξη *κραυγάζουσα* (Ειρμός), *κραυγάζουσιν* (1^ο τροπάριο), *κραυγάζοντας* (2^ο τροπάριο), *φιλόνηρωπε* (3^ο τροπάριο). Τη δοξολογία αυτή την απευθύνουν προς τον ταφέντα Χριστό η προσωποποιημένη Κτίση (Ειρμός), οι νεκροί του Άδη (1^ο και 2^ο τροπάριο), οι πιστοί (3^ο τροπάριο).

Στον Ειρμό έχουμε το σχήμα της «προσωποποιίας»: Η κτίση προσωποποιείται σε γυναίκα που αντικρύζει τη Σταύρωση του Κυρίου. Επιπλέον, ως δημιουργήμα του θεού γνωρίζει ότι αυτός που κρεμάται είναι εκείνος που «κρέμασε» τη γη πάνω στη θάλασσα, και μάλιστα χωρίς καθόλου στηρίγματα· σ' αυτό το θέαμα η Κτίση καταπλήσεται και αναγνωρίζει την απέραντη αγιότητα του Χριστού.

Πέραν του επιβλητικού σχήματος λόγου της «προσωποποιίας» της φύσης, ο χριστιανός ποιητής δημιουργεί μια εντυπωσιακή αντίθεση και ένα μεγάλο οξύμωρο, ταυτίζοντας αυτόν που ανίσχυρος κρεμάστηκε στο ξύλο του σταυρού με εκείνον που στη δημιουργία του κόσμου πανίσχυρος «κρέμασε» την ξηρά πάνω στη θάλασσα. Πρόκειται για μια ταύτιση που θεολογικά είναι απολύτως αληθής.

Τέλος, η ονομασία του Κρανίου στο μέσον του τροπαρίου εισάγει ακόμη μία ανατριχιαστική «νότα» θανάτου και συνάμα ένα ακόμη στοιχείο της άφατης ταπείνωσης του Θεανθρώπου.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων κρεμάσαντα*. Πρβ. Ψαλμ. 135,6: *τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων.*
- *ἐν τῷ Κρανίῳ*: πρβ. *Ματθ. 27,33*: *ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὃ ἐστὶν Κρανίου Τόπος λεγόμενος*
- *ἀσχετος* (ἀ- στερητικό + *σχεῖν* <ἔχω) σημαίνει:
 1. ανεξέλεγκτος, ακαταμάχητος
 2. ὄχι συνδεδεμένος, ανεξάρτητος

Αντίστοιχα, *ἀσχέτως* σημαίνει:

1. ανεξέλεγκτα, ακαταμάχητα
2. όχι συνδεδεμένα, χωρίς εξάρτηση

Στην προκειμένη περίπτωση σημαίνει χωρίς εξάρτηση, με την έννοια χωρίς να στηρίζεται πουθενά.

- *κρεμάμενον*: πρβ. *Ιώβ 26,7: κρεμάζων γῆν ἐπ' οὐδενός.*
- *ἐν τῷ Κρανίῳ κρεμάμενον*: ποιητική σύννοση της έκφρασης *ἐν τῷ Κρανίου τόπῳ ἐπὶ ξύλου κρεμάμενον*
- *θάμβος, -ους* = κατάπληξη, τρόμος (στα Νέα Ελληνικά μετεξελίχθηκε σε θάμπος, πρβ. *θαμπώνω* κτλ.)
- *ἅγιος*: πρβ. *Ιωάν. 6,69: καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.*

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Εσένα που κρέμασες ὅλη τη γη ἐπάνω στα ὕδατα (της θάλασσας), χωρίς να στηρίζεται πουθενά, όταν σε είδε η φύση να κρέμεσαι στον τόπο του Κρανίου, κυριευόταν ἀπὸ μεγάλη κατάπληξη και κραύγαζε: «Δεν υπάρχει ἅγιος ἐκτός ἀπὸ εσένα, Κύριε».

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

Τα τρία τροπάρια της Ωδῆς, καίτοι αναφέρονται ὅλα στην ταφή του Κυρίου, ἔχουν διαφορετικό θεματικό ἐπίκεντρο:

- Το **πρώτο** αντιπαραθέτει την παλαιδιαθηκική ἐν συμβόλοις και οράμασι ταφή προς την καινοδιαθηκική πραγμάτωσή της.
- Το **δεύτερο** προβάλλει τη στόχευση και το ἀποτέλεσμα της σταύρωσης και του ενταφιασμοῦ: την ἔνωση των πριν διεστῶτων και την ἀπελευθέρωση των δεσμίων του Ἄδη.
- Το **τρίτο** εστιάζεται στον εκούσιο χαρακτήρα του πάθους της ταφῆς.

Υπάρχει, επομένως, μια ποικιλία, που καθιστά την Ωδή πλουσιότερη και ἐλκυστική.

1.

Σύμβολα τῆς ταφῆς σου παρέδειξας τὰς ὁράσεις πληθύνας· νῦν δὲ τὰ κρύφια σου θεανδρικῶς διετράνωσας καὶ τοῖς ἐν Ἄιδῃ, Δέσποτα· οὐκ ἔστιν ἅγιος πλὴν σου, Κύριε, κραυγάζουσιν.

Το 1^ο τροπᾶριο ἀποτελεῖ μια προσευχή του ὑμνογράφου (και κάθε πιστοῦ) προς τον Χριστό, σχετικά με την ταφή του. Στην εποχή της Παλαιάς

Διαθήκης ο Υἱός και Λόγος του Θεοῦ ἔδωσε συμβολικές υποτυπώσεις της μελλοντικής ταφῆς του και πλήθος προφητικῶν οραμάτων, ἐνῶ το Μεγάλο Σάββατο με τρόπο σαφέστατο ως Θεάνθρωπος ἀποκάλυψε το σχέδιο της θείας οικονομίας και στους κατοίκους του Ἄδη.

Στο τροπᾶριο γίνεται μια θεολογική προσέγγιση του γεγονότος του Μεγάλου Σαββάτου, της ταφῆς του Χριστοῦ, στα πλαίσια του σχήματος «τότε και τώρα»:

- Το «τότε» είναι τα σύμβολα και οι ἀφθονες «ὁράσεις» της Παλαιάς Διαθήκης που αναφέρονταν στην ταφή του Χριστοῦ. Εδώ ο ὑμνογράφος, ο ἐπίσκοπος Υδροῦντος Μάρκος, ἀναφέρεται ὑπαινικτικά σε περιπτώσεις ὅπως «ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους»: *Ματθ. 12,40*, ο Δανιήλ στον λάκκο των λεόντων κ.ά., βλ. Νικοδήμου Ἀγιορείτου *Ε-ορτοδρόμιον*, τ. Β', σελ. 219-220.
- Το «τώρα» είναι το Μεγάλο Σάββατο, στου οποίου τον «δραματικό χώρο», τον Ἄδη με τις ψυχές των νεκρῶν, ἀποκαλύπτεται η ταφική θεία οικονομία ἀπὸ τον ἴδιο τον Θεάνθρωπο.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *παρέδειξας*: Οριστική Ἀορίστου του ρῆμ. *παραδείκνυμι* ἢ *παραδεικνύω* = δείχνω, παρουσιάζω, ἐπιδεικνύω
- *τὰς ὁράσεις πληθύνας*: Εδώ ἔχουμε ἀνάμνηση του παλαιδιαθηκικού χωρίου (*Ὤσ. 12,11*) *ἐγὼ ὁράσεις ἐπλήθυνα*.
- *πληθύνας*: μετοχή Ἀορίστου (Οριστική *ἐπλήθυνα*) του ρῆμ. *πληθύνω* = (ως μεταβατικό) αυξάνω/πολλαπλασιάζω ἀριθμητικά ἢ ποσοτικά, πληθαίνω
- *νῦν δέ*: Δεν πρόκειται γενικῶς για το παρόν, ἀλλὰ ἐιδικῶς για το «λειτουργικό παρόν», δηλ. το Μεγάλο Σάββατο.
- *τὰ κρύφια σου*: Πρβ. *Ψαλμ. 50,8: τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι*.
- *θεανδρικῶς*: σπάνιο ἐπίρρημα (της χριστιανικής γραμματείας) που σημαίνει «με τρόπο ἀνθρώπινο και θεϊκό, σαν τον Θεάνθρωπο», βλ. *Επιφάνιο, Ομιλία 1, PG 43,432B: σάρκωται Θεὸς Λόγος· οὐ μὴν ἀνδρὸς ἐκ παθείας, ἀλλὰ θεανδρικῶς ἐκ Μαρίας ἐπιφανείς*.
- *διετράνωσας*: Οριστική Ἀορίστου του σπάνιου ρῆμ. *διατρανώω*, -ῶ = ἐκφράζω με σαφήνεια

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Παρουσίασες, Κύριε, συμβολικές προτυπώσεις της ταφής σου, δίνοντας πλήθος αποκαλύψεων. Τώρα όμως έδειξες σαφώς τα κρυφά σου σχέδια κατά τρόπο σύμφωνο με την θεανδρική σου ιδιότητα και σε αυτούς που βρίσκονταν στον Άδη, οι οποίοι κραύγαζαν: «Δεν υπάρχει άγιος εκτός από εσένα, Κύριε».

2.

Ἦπλωσας τὰς παλάμας καὶ ἤνωσας τὰ τὸ πρὶν διεστῶτα· καταστολῆ δέ, Σῶτερ, τῆ ἔν σινδόνι καὶ μνήματι πεπεδημένους ἔλυσας· οὐκ ἔστιν ἅγιος πλὴν σου, Κύριε, κραυγάζοντας.

Ὅπως στο προηγούμενο τροπάριο, κι εδώ υπάρχει ένα «δίδυμο», αυτή τη φορά σχετιζόμενο με δύο επιμέρους «πάθη» του Χριστού:

1. Το άπλωμα των χεριών του στο Σταυρό και
2. Την περιτύλιξή του με το σάβανο και στη συνέχεια την έγκλεισή του στον τάφο.

Πρόκειται για δύο πράξεις με αντίθετη τάση: η πρώτη είναι κεντρόφυγη, η δεύτερη κεντρομόλος, στην πρώτη ο Ιησούς τεντώνεται, στην άλλη περισφίγγεται.

Σε αυτές τις δύο, αντίθετης τάσης, πράξεις ο χριστιανός ποιητής προσδίδει μια εντελώς αντίθετη αλληγορική σκοπιμότητα και ένα εντελώς αντίθετο αλληγορικό αποτέλεσμα:

1. Τεντώνοντας τα χέρια του ο Χριστός ένωσε δύο μέρη (δεξιά και αριστερά από τα δύο απλωμένα χέρια του), που ήταν ως τότε χωρισμένα. Τα μέρη αυτά είναι αφενός οι Ιουδαίοι και οι «εθνικοί», αφετέρου οι άνθρωποι και οι άγγελοι.
2. Περιτυλισσόμενος στο σάβανο και εγκλειόμενος στον τάφο, ο Ιησούς λύνει από τα δεσμά τους εκείνους που ήταν αλυσσοδεμένοι στον Άδη, τους νεκρούς.

Η σύλληψη αυτού του «διδύμου» μαρτυρεί μεγάλο ποιητικό ταλέντο.

Η εικόνα των απλωμένων χεριών που ενώνουν ανθρώπους ως πριν εχθρικούς ανάγεται, βέβαια, και στην ανθρώπινη καθημερινή πραγματικότητα: αυτό είναι το έργο ενός ειρηνοποιού. Ειδικά, όμως, η έννοια της ένωσης Ιουδαίων και «εθνών» διά της θυσίας του Χριστού ανάγεται στα λόγια του Χριστού (Ιωάν. 10,16):

καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κάκεινα δεῖ με ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν, καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἰς ποιμήν.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ-ΥΦΟΛΟΓΙΚΑ

- Ἦπλωσας, ἤνωσας: Ομοτονία και παρήχηση των δύο λέξεων
- τὰς παλάμας = συνεκδοχικά: τα χέρια
- διεστῶτα: Μετοχή Παρακειμένου, ουδετέρου γένους, πληθυντικού αριθμού (διεστηκώς, -υῖα, -ός ἢ διεστώς, -υῖα, -ός) του ρήμ. *δίσταμαι* = στέκομαι χωριστά, διαχωρίζομαι, αποχωρίζομαι
- καταστολή: σημαίνει μεταξύ άλλων 1. ένδυση, περιβολή, 2. απόθεση. Εδώ έχουμε και τις δύο σημασίες, καθώς η πρώτη «ταιριάζει» με την έκφραση *ἐν σινδόνι*, η δεύτερη με την έκφραση *ἐν μνήματι*.
- πεπεδημένους: Μετοχή παθητικού Παρακειμένου του ρήματος *πεδάω*, -ῶ = δένω με δεσμά
- πεπεδημένους ἔλυσας: Πρβ. Ψαλμ. 145,7: Κύριος λύει πεπεδημένους.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ἀπλωσες τις παλάμες σου καὶ ἔνωσες τὰ μέρη που ἦταν προηγουμένως χωρισμένα. Με την περιτύλιξη στο σινδόνι πάλι και με την απόθεση στον τάφο ελευθέρωσες αυτούς που ἦταν δεμένοι με δεσμά, οι οποίοι κραύγαζαν: «Δεν υπάρχει άγιος εκτός από εσένα, Κύριε».

3.

Μνήματι καὶ σφραγίσιν, ἀχώρητε, συνεσχέθης βουλήσει· καὶ γὰρ τὴν δυνάμιν σου ταῖς ἐνεργεῖαις ἐγνώρισας θεουργικῶς τοῖς μέλλουσιν· οὐκ ἔστιν ἅγιος πλὴν σου, Κύριε φιλόανθρωπε.

Στο τροπάριο αυτό ο υμνογράφος επικεντρώνεται ειδικά στο θέμα του εγκλεισμού του Χριστού στον τάφο, και μάλιστα με σφράγιση του με σφραγίδες, για να μην είναι δυνατή η κλοπή του σώματος. Ο υμνογράφος επιθυμεί να τονίσει ότι ο εγκλεισμός έγινε *βουλήσει*, δηλαδή οικειοθελώς, από τον Χριστό, ακριβώς όπως και ο θάνατος επί του σταυρού. Την πραγματική του δύναμη την αποκάλυψε ο ταφείς με την ανάστασή του και τις λοιπές θαυματουργικές ενέργειές του μόνο σε όσους τον πίστευαν και τον δοξολογούσαν.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ-ΥΦΟΛΟΓΙΚΑ

- *σφραγίσιν*: Πρβ. *Ματθ. 27,66*: *οί δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.*
- *συνεσχέθης*: Οριστική παθητικού Αορίστου του ρήμ. *συνέχομαι* = συγκλείομαι, περικλείομαι, περιέχομαι
- *βουλήσει* = *τῇ σῇ βουλήσει*, οικειοθελώς
- *θεουργικῶς* = κατά τρόπο αρμόζοντα στο έργο του θεού, κατά τρόπο θείο
- *μέλπω* = τραγουδώ, ψάλλω

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Κλειστήκες μέσα σε ένα τάφο και σε σφραγίδες με τη θέλησή σου, αχώρητε Κύριε. Γιατί τη δύναμή σου τη γνωστοποίησες με τις ενέργειές σου κατά θείο τρόπο σε εκείνους που ψάλλουν: «Δεν υπάρχει άγιος εκτός από εσένα, Κύριε».

ΚΑΘΙΣΜΑ

Τὸν τάφον σου, Σωτήρ, στρατιῶται τηροῦντες νεκροὶ τῇ ἀστραπῇ τοῦ ὀφθέντος ἀγγέλου ἐγένοντο κηρύττοντος γυναίξιν τὴν ἀνάστασιν. Σὲ δοξάζομεν, τὸν τῆς φθορᾶς καθαιρέτην, σοὶ προσπίπτομεν, τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου, καὶ μόνῳ Θεῷ ἡμῶν.

Το Κάθισμα έχει χαρακτήρα «αποστροφής» προς τον Σωτήρα Χριστό (Σωτήρ) και δομεῖται σε δύο μέρη.

- Το **πρώτο μέρος** του Καθίσματος έχει αφηγηματικό χαρακτήρα. Περιγράφει συνοπτικά το επεισόδιο που περιέχεται εκτενώς στο ευαγγελικό χωρίο *Ματθ. 28,2-6*:

καὶ ἰδοὺ σεισμός ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ καὶ προσελθὼν ἀπεκύλισεν τὸν λίθον καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιῶν. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες καὶ ἐγενήθησαν ὡς νεκροί. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναίξιν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε· οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη γὰρ καθὼς εἶπεν· δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αφήγηση του καθίσματος αποτελεί την χρονική συνέχεια του τελευταίου τροπαρίου της Γ' Ωδής: Μετά τον εγκλεισμό του Ιησού στον τάφο συμβαίνει η εμφάνιση του αγγέλου, ο φόβος συγκλονισμός των στρατιωτών που φύλαγαν τον τάφο και η αναγγελία της Ανάστασης στις γυναίκες.

- Το **δεύτερο μέρος** του Καθίσματος έχει δοξολογικό χαρακτήρα. Οπιστοί ως συλλογικό σώμα, σε α' πληθυντικό πρόσωπο, πλέκουν ύμνο στον *ἀναστάντα ἐκ τάφου*.

Συνεπώς, το Κάθισμα, παρά το γεγονός ότι αναφέρεται στην ταφή κυκλικά, στην αρχή και στο τέλος του τροπαρίου (*Τὸν τάφον σου, Σωτήρ, στρατιῶται τηροῦντες ... σοὶ προσπίπτομεν, τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου*), προμηνύει την νίκη του θανάτου και την Ανάσταση, που είναι άλλωστε το κυρίαρχο γεγονός της ακολουθίας της Κυριακής του Πάσχα.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *τηρέω*, -ῶ = παρατηρώ, φρουρώ, φυλάσσω
- *ὀφθέντος*: Μετοχή παθητικού Αορίστου (Οριστική: ὤφθην) του ρήμ. *ὄραω*, -ῶ = βλέπω
- *προσπίπτω* = πέφτω στα πόδια κάποιου, προσπέφτω (σε ένδειξη υποταγής ή ικεσίας)
- *καθαιρέτης* = καταστροφέας, νικητής

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Οι στρατιῶτες, Σωτήρα μας, που φρουρούσαν τον τάφο σου έγιναν σαν νεκροί από τη λάμψη του αγγέλου που εμφανίστηκε και ο οποίος ανήγγελλε στις γυναίκες την ἀνάσταση. Εσένα δοξάζουμε, που κατήγγησες την φθορά· σε σένα προσπέφτουμε, που αναστήθηκες από τον τάφο και είσαι ο μοναδικός θεός μας.

ΩΔΗ Δ'

Στα τέσσερα σύντομα κείμενα της Δ' Ωδής κυριαρχεί η σύγκρουση του Θεανθρώπου με τον Άδη, με δημιουργίες που χαρακτηρίζονται για τις λεπτές δογματικές πτυχές τους αλλά ταυτόχρονα και για την παραστατικότητα τους.

Ο ΕΙΡΜΟΣ

Τὴν ἐν σταυρῷ σου θείαν κένωσιν προορῶν Ἀββακοῦμ ἐξεστηκῶς ἐ-
βόα· Σὺ δυναστῶν διέκοψας κράτος, ἀγαθέ, ὀμιλῶν τοῖς ἐν Ἰαίδῃ ὡς
παντοδύναμος.

Στο τροπάριο αυτό ο επίσκοπος Υδρούντος Μάρκος «αποκρυπτογρα-
φεί» την προφητεία του Αββακοῦμ *διέκοψας ἐν ἐκστάσει κεφαλὰς δυναστῶν*
ὡς πρόβλεψη της ἐν σταυρῷ θείας κενώσεως και της εἰς Ἄδου καθόδου. Ο
προφήτης της Παλαιᾶς Διαθήκης παρουσιάζεται να βλέπει ἐν ἐκστάσει την
κάθοδο του παντοδύναμου Θεανθρώπου στον Ἄδη και την κατάλυση του
κράτους των δαιμόνων που καταδυναστεύουν το ανθρώπινο γένος.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *κένωσις*: Θεολογικός όρος, «ἀδειασμα» του Υιού και Λόγου με την εν-
σάρκωσή του, βλ. π.χ. *Φιλιπ. 2,6-7*:

*ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ,
ἀλλὰ ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβών.*

Ἐν προκειμένῳ, ἡ κένωσις ἀφορᾷ τον εκούσιο χάριν του ἀνθρώπου
θάνατο του Χριστοῦ, ο οποίος ὡς ἀναμάρτητος Θεάνθρωπος διέθετε
ἀθανασία.

- *δυναστῶν διέκοψας κράτος*: Στο σημεῖο αυτό ο ὑμνογράφος προσ-
λαμβάνει το κείμενο του Αββακοῦμ (3,14): *διέκοψας ἐν ἐκστάσει*
κεφαλὰς δυναστῶν.
- *ὀμιλέω, -ῶ* = συναναστρέφομαι, σχετιζομαι, βρίσκομαι μαζί με κάποιον

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

*Προβλέποντας ο Αββακοῦμ τη θεία σου κένωση στο σταυρό αναφω-
νούσε κατάπληκτος: «Εσύ, ἀγαθέ Κύριε, συναναστρεφόμενος με τους
κατοίκους του Ἄδη σταμάτησες την εξουσία των δυναστῶν δαιμόνων
ὡς παντοδύναμος».*

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

1.

Ἐβδόμην σήμερον ἡγίασας, ἦν εὐλόγησας πρὶν καταπαύσει τῶν ἔρ-
γων· παράγεις γὰρ τὰ σύμπαντα καὶ καινοποιεῖς σαββατίζων, Σωτήρ
μου, καὶ ἀνακτῶμενος.

Ἐδῶ συνδέεται ἡ ἡμέρα του Μεγάλου Σαββάτου με το Σάββατο της
δημιουργίας του κόσμου, ὅταν ο θεός σταμάτησε το δημιουργικό του ἔργο
και κατά κάποιον τρόπο καθιέρωσε την ἡμέρα αυτή ὡς ἡμέρα ἀργίας. Ὁ-
μως, κατά το Μεγάλο Σάββατο ο Χριστός, παρά το γεγονός ὅτι φαίνεται
να «ἀργεῖ», δηλ. να μένει ἀπραγος, ἐπιτελεῖ μιαν ἀνάπλαση της δημιουρ-
γίας μαζί με τη δική του Ἀνάσταση: «Το Σάββατον τέλος μεν πραγματικόν
εἶναι της πρώτης των ὄντων γενέσεως· ἀρχή δε μυστική και νοητή ... εἶναι
της δευτέρας των ὄντων ἀναγεννήσεως και καινοποιήσεως» (Νικόδημος
Ἀγιορείτης, *Εορτοδρόμιον*, τ. Β', σελ. 228).

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Ἐβδόμην σήμερον ἡγίασας, ἦν εὐλόγησας πρὶν καταπαύσει τῶν ἔργων*:
Πρόκειται για ἀνάμνηση του παλαιοδιαθηκικού χωρίου (*Γέν. 2,3*):
*καὶ ἠλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν, ὅτι
ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.*
- Το ρῆμα *παράγω* ἔχει πολλές σημασίες, μεταξύ αὐτῶν και τη σημασία
«μεταβάλλω».
- *καινοποιέω, -ῶ* = κάνω καινούργιο, ἀνανεώνω
- *σαββατίζω* = τηρῶ το Σάββατο, δηλ. την ἀργία του Σαββάτου. Στην
προκειμένη περίπτωση, ο Χριστός κατά κάποιο τρόπο τηρεῖ την ἀργία
του Σαββάτου, ἐπειδὴ «ἀναπαύεται» στον τάφο.
- *ἀνακτάομαι, -ῶμαι* = 1. ἐπανακτῶ, 2. ξαναζωντανεύω, ξαναδίνω δύ-
ναμη. Ἐδῶ, ὁμως, πιθανότατα πρέπει να ἐννοήσουμε τη λέξη *ἑαυτόν*,
ὁπότε *ἀνακτῶμενος ἑαυτόν* = *ἀνιστάμενος*.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

*Σήμερα, Σωτήρα μου, ἀγίασες την ἑβδομη ἡμέρα, την οποία παλαιότε-
ρα εὐλόγησες με την κατάπαυση των ἔργων. Γιατί μεταβάλλεις τα σύ-
μπαντα και τα κάνεις καινούργια, μένοντας ὡς νεκρός ἐν ἀναπαύσει
στον τάφο την ἡμέρα του Σαββάτου ἀλλὰ και ἐπανερχόμενος στη ζωή.*

2.

Ῥωμαλεότητι τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντός σου, τῆς σαρκὸς ἢ ψυχῆ
σου διήρηται· σπαράττουσιν ἄμφω γὰρ δεσμούς τοῦ θανάτου καὶ Ἰα-
δου, Λόγε, τῷ κράτει σου.

Το παραπάνω τροπάριο είναι πολύ δυσνόητο, γι' αυτό και έχει παρανοηθεί κατά ποικίλους τρόπους. Ο υμνογράφος εστιάζεται με θεολογική εμβρίθεια στην ανθρώπινη υπόσταση του Ιησού που, όπως συμβαίνει σε κάθε άνθρωπο, αποτελούνταν από το σώμα και την ψυχή.

- Στο πρώτο μέρος του τροπαρίου ο υμνογράφος διαπιστώνει ότι στη σταύρωση συνέβη ο χωρισμός της ψυχής από το σώμα, καθώς η ψυχή αποτελούσε το ισχυρότερο μέρος της ανθρώπινης υπόστασης του Χριστού.
- Στο δεύτερο μέρος ο υμνογράφος σπεύδει να διαβεβαιώσει ότι και τα δύο ανθρώπινα συστατικά του Λόγου συνέτριψαν, χάρις στην άρρηκτη συνένωσή τους με τη θεότητα, τα δεσμά του Άδη: η ψυχή κατέβηκε στην κατοικία των νεκρών και έσωσε τους τεθνεώτες, αλλά και το σώμα στη συνέχεια αναστήθηκε. Όλα αυτά έγιναν χάρις στη μεγάλη εξουσία του Θεανθρώπου, όπως διαβεβαίωσε ο ίδιος (Ματθ. 28,18): *Έδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς.*

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- *ρωμαλεότης, -ότητος* = ευρωστία, δύναμη
- *σαρκός: σάρξ* συνεκδοχικά = το σώμα
- *σπαράττουσιν*: Σε παλαιότερες εκδόσεις υπήρχε η γραφή *σπαράττουσα*, που δεν δίδει νόημα.

II. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

Ρωμαλεότητι τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντός σου, τῆς σαρκός ἢ ψυχῆ σου διήρηται.

Σύνταξη του χωρίου:

διήρηται: ρήμα

ἢ ψυχῆ σου: υποκείμενο

τῆς σαρκός: αντικείμενο σε γενική

ἐκνικήσαντος: Χρονική/αιτιολογική μετοχή, γενική απόλυτη, με υποκείμενο το *τοῦ κρείττονος* (το *κρείττον* είναι η ψυχή)

σου: γενική κτητική στο *τοῦ κρείττονος*

Ρωμαλεότητι: δοτική της αιτίας

III. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Η ψυχή σου χωρίστηκε από το σώμα σου, καθώς νίκησε το ισχυρότερο

μέρος σου (δηλ. η ψυχή σου) λόγω της δύναμής της. Όμως βέβαια και τα δύο (δηλ. η ψυχή και το σώμα) συντρίβουν τα δεσμά του Άδη, Λόγε, με τη δύναμή σου.

3.

Ὁ Ἄιδης, Λόγε, συναντήσας σοι ἐπικράνθη βροτὸν ὄρων τεθεωμένον κατάστικτον τοῖς μῶλωψι καὶ πανσθενουργόν, τῷ φρικτῷ τῆς μορφῆς δὲ διαπεφώνηκεν.

Σύντομο αλλά παραστατικότατο, το τροπάριο παρουσιάζει με ανθρωπομορφικό τρόπο την κατατρόπωση του θανάτου από τον Λόγο, που συντελέστηκε στο σκοτεινό βασίλειο του Άδη. Έχουμε μια λαμπρή «προσωποποιία» του Άδη, στην οποία περιγράφονται ανάγλυφα οι αντιδράσεις του, όταν «είδε» να εισέρχεται στο βασίλειό του ο Θεάνθρωπος. Ο υμνογράφος με λογοτεχνική δεξιότητα αλλά και με θεολογική ακρίβεια περιγράφει τη «φρικτή» μορφή του νέου επισκέπτη του Κάτω Κόσμου: ήταν θνητός αλλά και τεθεωμένος, γεμάτος σημάδια από πληγές αλλά και παντοδύναμος. Ο Άδης, όταν συνάντησε τον νέο αυτό επισκέπτη, αισθάνθηκε μεγάλη πίκρα και τελικά δεν μπόρεσε να «αντέξει» το θέαμα και εξαφανίστηκε.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Ὁ Ἄιδης, Λόγε, συναντήσας σοι ἐπικράνθη*: Στο κείμενο υπολανθάνει το χωρίο του Ησαΐα (14,9): *ὁ ἄδης κάτωθεν ἐπικράνθη συναντήσας σοι.*
- *Ὁ Ἄιδης ἐπικράνθη*: Αυτή τη φράση του Ησαΐα την προσέλαβε και την επαναλαμβάνει πολλάκις ο Ιερός Χρυσόστομος στον λεγόμενο Κατηχητικό Λόγο, που απαγγέλλεται στη Θεία Λειτουργία του Πάσχα.
- *βροτός*: Λέξη παμπάλαιη (μαρτυρείται ήδη στον Όμηρο), που ως επίθετο σημαίνει «θνητός», ως ουσιαστικό «θνητός άνθρωπος».
- *κατάστικτος* = γεμάτος στίγματα, σημάδια
- *μῶλωψ, μῶλωπος* = μῶλωπας, πληγή
- *πανσθενουργός*: Σπανιότατη λέξη (μαρτυρείται μόνο στον Ιωάννη Δαμασκηνό και στον Εφραίμ από την πόλη Αίνο της Θράκης [14^{ος} αι.]), συνώνυμη με το επίθετο *πανσθενής* = παντοδύναμος
- *διαφωνέω, -ῶ* = 1. διαφωνώ, διχογνωμώ. 2. χάνομαι, εξαφανίζομαι

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ο Άδης, Λόγε, όταν σε συνάντησε, πικράθηκε, επειδή έβλεπε έναν άνθρωπο που είχε θεωθεί, που ήταν γεμάτος από τα σημάδια των πληγών αλλά και πανίσχυρος. Και από το φρικτό θέαμα αυτής της μορφής εξαφανίστηκε.

ΩΔΗ Ε'

ΘΕΙΡΜΟΣ

Θεοφανείας σου, Χριστέ, τής πρὸς ἡμᾶς συμπαθῶς γενομένης Ἡσαΐας φῶς ἰδὼν ἀνέσπερον ἐκ νυκτὸς ὀρθρίσας ἐκραύγαζεν· Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ γῆ ἀγαλλιάσονται.

Ο Ειρμός της Ε' Ωδῆς αφορμάται από την Πέμπτη Ωδή των Εννέα Βιβλικῶν Ωδῶν. Ο υμνογράφος προσανατολίζει το περιεχόμενο της Ωδῆς του Ησαΐα στα θέματα του Μ. Σαββάτου. Το υμνογραφικό δημιούργημα συνδυάζει τα θεολογικά με τα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά:

- Παρουσιάζει τον προφήτη Ησαΐα να σηκώνεται χαράματα.
- Μαζί με το φως της ημέρας οραματίζεται νοερά το ανέσπερο φως της μελλοντικής θεοφανείας του Χριστού και
- με πολλή χαρά προλέγει, κραυγάζοντας, την ανάσταση των νεκρῶν και την παγκόσμια ευφροσύνη.

Μέσα στην παρουσίαση αυτή ενυπάρχουν στοιχεία του Μεγάλου Σαββάτου: η ανάσταση των νεκρῶν που έγινε μετά τον επί του σταυρού θάνατο του Χριστού, επομένως κατά την κάθοδό του στον Άδη (Ματθ. 27,52: *καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθησαν*), και κυρίως η αγαλλίαση πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ, δηλ. των κατοίκων του Άδη.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *θεοφάνεια*, -είας = η φανέρωση, εμφάνιση του θεού
- *ἀνέσπερος* = αυτός που δεν δύει, άδυτος
- *ἐκ νυκτὸς ὀρθρίσας*: Εδώ έχουμε ανάμνηση των λόγων του προφήτη Ησαΐα (26,9): *ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σέ, ὁ θεός.*

- *Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ γῆ ἀγαλλιάσονται*: Πρόκειται για μια σχεδόν κατά λέξη παράθεση των λόγων του προφήτη Ησαΐα (26,19): *ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῆ.*

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ο Ησαΐας, Χριστέ, όταν είδε το ανέσπερο φως της θείας σου εμφάνισης, που έγινε από την ευσπλαχνία σου για μας, σηκώθηκε βαθιά χαράματα και κραύγαζε: «Θα αναστηθούν οι νεκροὶ και θα εγερθούν οι νεκροὶ που βρίσκονται στα μνήματα και ὅλοι ὅσοι βρίσκονται μέσα στη γη (στον Άδη) θα νιώσουν αγαλλίαση».

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

Τα τρία τροπάρια της Ε' Ωδῆς ἔχουν θεματική ποικιλία, στο πλαίσιο της γενικής θεματολογίας του Μ. Σαββάτου. Με γλώσσα υψηλής ποιότητας, ενίοτε δυσνόητη, προσεγγίζονται ενδιαφέρουσες πτυχές:

- Η διά της ενανθρωπήσεως και της ταφῆς καινοποίηση.
- Η μεταβολή της ανθρώπινης θνητότητας και φθαρτότητας.
- Η εκ της λογχεύσεως δημιουργία μιας «νέας Εύας», της καινῆς ζωῆς.

1.

Νεοποιεῖς τοὺς γηγενεῖς, ὁ πλαστουργός, χοϊκός χρηματίσας· καὶ σινδῶν καὶ τάφος ὑπεμφαίνουσι τὸ συνόν σοι, Λόγε, μυστήριον· ὁ εὐσχήμων γὰρ βουλευτής, τὴν τοῦ σέ φύσαντος βουλήν σχηματίζει ἐν σοὶ μεγαλοπρεπῶς καινοποιοῦντός με.

Στο 1^ο τροπάριο κυριαρχεί η έννοια του «καινού» (του καινούργιου), που συνδέεται αφενός με την ενανθρώπιση του Χριστού και αφετέρου με την ταφή του. Η σύνδεση της ενανθρωπήσεως και της ταφῆς του Χριστού προς την κατεύθυνση της καινοποιήσεως του ανθρώπου είναι μια λεπτή και ενδιαφέρουσα θεολογική πτυχή, την οποία ο επίσκοπος Υδρούντος Μάρκος συνέκλεισε στο γλωσσικά αλλά και νοηματικά αρκετά δυσνόητο τροπάριο:

- Ο Χριστός με τη σάρκωση έγινε, σαν τον Αδάμ, χοϊκός, παρά το γεγονός ότι αυτός έπλασε τον χοϊκό Αδάμ. Έτσι νεοποίησε τη χοϊκή φύση του ανθρώπου.

- Στην ταφή το καινούργιο σινδόνι και ο καινούργιος τάφος είναι οι ενδείξεις του μυστηρίου που σχεδίασε ο θεός και πραγματοποίησε ο Ιωσήφ: της καινοποιήσεως του ανθρώπου διά του Ιησού Χριστού.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ-ΥΦΟΛΟΓΙΚΑ

- νεοποιέω, -ῶ = καθιστώ νέο, κάνω καινούργιο
- γηγενής, -οῦς (< γῆ + γίγνομαι) = αυτός που γεννήθηκε από τη γη, φτιαγμένος από χώμα, θνητός
- χοϊκός = αυτός που είναι από χώμα, χωματένιος, γήινος
- γηγενείς, χοϊκός: Πρβ. Γέν. 2,7: *καὶ ἐπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς*
- ὑπεμφαίνω = υποδηλώνω
- συνόν: Μετοχή Ενεστώτος του ρήμ. *σύνειμι* = είμαι μαζί, συνυπάρχω
- βουλευτής ... βουλήν: Λογοπαίγνιο
- φύσαντος: Μετοχή Αορίστου του ρήμ. *φύω* = (ως ενεργητικό) γεννώ, παράγω
- σχηματίζω = δίνω μορφή, διαμορφώνω, σχηματοποιώ

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Κάνεις καινούργιους αυτούς που γεννήθηκαν από τη γη, εσύ, ο Πλαστοουργός, με το να γίνεις χωματένιος. Και το σινδόνι και ο τάφος υποδηλώνουν, Λόγε, το μυστήριο που υπάρχει μέσα σε σένα. Ο ευγενής δηλαδή βουλευτής δίνει μορφή στη βουλή του Πατρός, ο οποίος σε γέννησε και ο οποίος με ανακαινίζει διά σου κατά τρόπο μεγαλοπρεπή.

2.

Διά θανάτου τὸ θνητόν, διά ταφῆς τὸ φθαρτὸν μεταβάλλεις· ἀφθαρτίζεις γὰρ θεοπρεπέστατα ἀπαθανατίζων τὸ πρόσλημμα· ἢ γὰρ σὰρξ σου διαφθορὰν οὐκ εἶδε, Δέσποτα, οὐδὲ ἡ ψυχὴ σου εἰς Ἄιδου ξενοπρεπῶς ἐγκαταλέλειπται.

Και ἐδῶ ἔχουμε ἓνα ποιητικὸ δημιούργημα γεμάτο με αντιθετικές ἐννοιες, που περικλείουν δογματικές πτυχές. Στὸ συγκεκριμένο τροπάριο ὁ θεολόγος ποιητὴς συνδέει τὰ δύο βασικά χαρακτηριστικά του ἀνθρώπου, τὴ θνητότητα καὶ τὴ φθαρτότητα, με τὸν θάνατο καὶ τὴν ταφή του Χρι-

στού: καθὼς ἡ σὰρξ του Χριστοῦ δεν υπέστη φθορά καὶ ἡ ψυχὴ του δεν παρέμεινε δέσμια του Ἄδη, μεταβλήθηκαν τὰ δύο βασικά ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά, ἡ φθορά σε ἀφθαρσία καὶ ἡ θνητότητα σε ἀθανασία.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ-ΥΦΟΛΟΓΙΚΑ

- *Διά θανάτου τὸ θνητόν, διά ταφῆς τὸ φθαρτὸν μεταβάλλεις· ἀφθαρτίζεις γὰρ θεοπρεπέστατα ἀπαθανατίζων:* Το χωρίο διατρέχει παρήχηση των φθόγγων θ και φ.
- *ἀφθαρτίζω* = καθιστώ ἀφθαρτο
- *πρόσλημμα* = αὐτὸ που ἔχει προσληφθεῖ, ἀποκτηθεῖ
- *ἢ γὰρ σὰρξ σου διαφθορὰν οὐκ εἶδε ... οὐδὲ ἡ ψυχὴ σου εἰς Ἄιδου ξενοπρεπῶς ἐγκαταλέλειπται:* Ο ὑμνογράφος ἔχει κατὰ νοῦν τὸ ψαλμικὸ χωρίο (Ψαλμ. 15,10): *οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθορὰν.*
- *ξενοπρεπῶς* (σπανιότατο ἐπίρρημα: ἀπαντὰ μία μόνο ἀκόμη φορά, στὸν Γρηγόριο Ναζιανζηνό) = κατὰ τρόπο που ἀρμόζει σε ἓναν ξένο, σαν ξένος
- Τα δύο ἐπιρρήματα *θεοπρεπέστατα* καὶ *ξενοπρεπῶς* πρέπει να νοηθῶν κατ' ἀντιδιαστολήν: Ο Χριστὸς κατέστησε, ὅπως ἀρμόζει ἀπολύτως σε ἓναν θεὸ (θεοπρεπέστατα), ἀφθαρτο τὸ ὡς τότε φθαρτὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἐνῶ ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ του δεν ἐγκαταλείφθηκε ἐγκλειστη στὸν Ἄδη, σαν να ἦταν ἡ ψυχὴ κάποιου ἀγνωστου ξένου.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Μεταβάλλεις με τὸ θάνατό σου τὴ θνητότητα, με τὴν ταφή σου τὴ φθαρτότητα. Γιατί τὸ σῶμα που προσέλαβες τὸ κάνεις ἀφθαρτο κατὰ τρόπο που ἀρμόζει ἀπολύτως σε ἓναν θεὸ, καθιστώντας τὸ ἀθάνατο. Δηλαδή τὸ σῶμα σου δεν γνώρισε φθορά, Κύριε, οὔτε ἡ ψυχὴ σου ἐγκαταλείφθηκε στὸν Ἄδη σαν να ἦταν ἡ ψυχὴ κάποιου ξένου.

3.

Ἐξ ἀλοχεύτου προελθὼν καὶ λογχευθεὶς τὴν πλευράν, Πλαστοουργέ μου, ἐξ αὐτῆς εἰργάσω τὴν ἀνάπλασιν τὴν τῆς Εὔας Ἀδάμ γενόμενος ἀφυπνώσας ὑπερφυῶς ὕπνον φυσίζων καὶ ζωὴν ἐγείρας ἐξ ὕπνου καὶ τῆς φθορᾶς ὡς παντοδύναμος.

Πρόκειται για ένα ακόμη καταπληκτικό τροπάριο του επισκόπου Υδρούντος Μάρκου, που διακρίνεται για θεολογική πρωτοτυπία και για υψηλή λογοτεχνική υφή. Ο υμνογράφος δημιουργεί έναν συσχετισμό ανάμεσα στο γεγονός της λογχεύσεως της πλευράς του Χριστού και της δημιουργίας της Εύας από την πλευρά του Αδάμ, αποδεικνύοντας τις μεγάλες ποιητικές ικανότητές του.

Το τροπάριο αρχίζει με ένα εξαιρετικό λογοπαίγνιο: ο Χριστός γεννήθηκε από μια *άλοχευτον* κόρη, ο ίδιος όμως *έλογχεύθη*. Με αφετηρία τη λόγχευση ο υμνογράφος κατασκευάζει μια μοναδική αντιστοιχίση: Ο πρωτόπλαστος Αδάμ ήταν η «πηγή» για τη δημιουργία της Εύας, σύμφωνα με την παλαιοδιαθηκική αφήγηση *Γέν. 2,21-22: και επέβαλεν ο θεός έκτοσασιν επί τον Αδάμ και ύπνωσεν· και έλαβεν μίαν τών πλευρών αυτού και ανέπληρωσεν σάρκα αντ' αυτής· και ώκοδόμησεν κύριος ο θεός την πλευράν, ήν έλαβεν από του Αδάμ, εις γυναίκα*. Ο Χριστός, όμως, γίνεται ο Νέος Αδάμ και αναδημιουργεί από την πλευρά του μια νέα Εύα: μετά τη λόγχευση της πλευράς του, στη συνέχεια «κοιμήθηκε» (όπως ο Αδάμ κατά τη δημιουργία της πρώτης Εύας) έναν «ύπνο φυσίζωο», δηλαδή τον ζωογόνο του θάνατο, και, κατόπιν, όταν ξύπνησε (*έξ ύπνου*), ανέστησε μια «νέα Εύα», την *ζωήν*. Στη λέξη *ζωήν* του τροπαρίου, δηλαδή, υποκρύπτεται η «νέα Εύα», καθώς το όνομα Εύα σημαίνει «ζωή» (*Γέν. 3,20: και έκάλεσεν Αδάμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ζωή, ὅτι αὐτὴ μήτηρ πάντων τῶν ζώντων*).

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ-ΥΦΟΛΟΓΙΚΑ

- *άλοχευτος*: Επίθετο που χρησιμοποιείται κυρίως στη χριστιανική γραμματεία και σημαίνει σύμφωνα με το Πατερικό Λεξικό του Lampe
 1. (για τον θεό) μη γεννηθείς
 2. (για τον Χριστό ως θεό) αγέννητος
 3. (για τη γέννηση του Χριστού) χωρίς ωδίνες

Εδώ το επίθετο αναφέρεται στην Παναγία και σημαίνει προφανώς «αυτήν που στον τοκετό δεν είχε ωδίνες».

- *λογχευθείς*: Πρβ. *Ιωάν. 19,34: εις τῶν στρατιωτῶν λόγχη αὐτοῦ τὴν πλευράν ένυξεν*.
- *τὴν πλευράν*: Αιτιατική του κατά τι ή της αναφοράς
- *άλοχεύτου ... λογχευθείς*: Εξαιρετικό λογοπαίγνιο μεταξύ δύο λέξεων που δεν έχουν καμία ετυμολογική συγγένεια.
- *Αδάμ γενόμενος*: Η θεολογική άποψη ότι ο Χριστός είναι ο Νέος Αδάμ βασίζεται στον Απόστολο Παύλο (*Α' Κορινθ. 15,45*): *Έγένετο ὁ*

πρώτος άνθρωπος Αδάμ εις ψυχὴν ζώσαν· ὁ ἔσχατος Αδάμ εις πνεῦμα ζωοποιούν.

- *άφυπνώω*, -ῶ = 1. ξυπνώ, 2. με παίρνει ύπνος, κοιμούμαι. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε τη δεύτερη έννοια.
- *άφυπνώσας ύπερφυῶς ύπνον φυσίζωον*: Εδώ έχουμε παρηχήσεις (-φυ-) και λογοπαίγνια.
- *φυσίζωος ή φυσίζοος (φύω+ζωή)* = (σπάνιο επίθετο) αυτός που δίνει ζωή, ζωογόνος
- *φθοράς*: Σε κάποιες εκδόσεις υπάρχει εδώ η λέξη *σαρκός*.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Εσύ που προήλθες από παρθένο που δεν γνώρισε λοχεία και τρυπήθηκες με λόγχη στην πλευρά σου, Πλαστοργέ μου, από αυτήν την πλευρά έκανες την ανάπλαση της Εύας, καθώς έγινες (νέος) Αδάμ, αφού κοιμήθηκες στο σταυρό με τρόπο θαυμαστό έναν ύπνο-θάνατο ζωογόνο και αφού ανέστησες ζωή από τον ύπνο-θάνατο και από τη φθορά.

ΩΔΗ ΣΤ'

Ο ΕΙΡΜΟΣ

Συνεσχέθη, άλλ' οὐ κατεσχέθη, στέρνοις κητώις· Ιωνάς· σου γάρ τὸν τύπον φέρων, τοῦ παθόντος και ταφή δοθέντος, ὡς ἐκ θαλάμου τοῦ θηροῦ ανέθορε, προσεφώνει δὲ τῇ κουστωδιά· Οἱ φυλασσόμενοι μάταια και ψευδῆ, ἔλεον αὐτοῖς ἐγκατελίπετε.

Το «Τετραῶδιον» των Ωδῶν ΣΤ' έως και Θ' είναι έργο του Κοσμά επισκόπου Μαΐουμά. Στα υμνογραφικά αυτά κείμενα το ποιητικό αίσθημα συμβαδίζει με την υψηλή θεολογία. Εξχωρίζει για τον συγκινητικό τόνο και την έντονη δραματικότητα η Ωδή Θ', μια συνομιλία ανάμεσα στην Παναγία και τον Χριστό.

Ο Ειρμός της ΣΤ' Ωδής αντλεί το περιεχόμενό του από την Έκτη Ωδή των Εννέα Βιβλικῶν Ωδῶν, η οποία αφορά την ιστορία του Ιωνά *έν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους*. Έτσι, είναι εύλογο ότι ο Ιωνάς είναι η κυρίαρχη μορφή στο τροπάριο αυτό.

Στην αρχή αναφέρεται επιγραμματικά η ιστορία του Ιωνά (*τον κατάπιε το κήτος αλλά τελικά δεν τον κράτησε μέσα του*).

Το υπόλοιπο μέρος (*σου γάρ ... ἐγκατελίπετε*) αποτελεί την προσωπική θεολογική και λογοτεχνική συμβολή του υμνογράφου. Ο Κοσμάς αρ-

χικά δίνει τον θεολογικό συμβολισμό της ιστορίας του Ιωνά: είναι τύπος του Χριστού, και ειδικότερα του πάθους και της ταφής του (*σοῦ τὸν τύπον φέρων, τοῦ παθόντος καὶ ταφῆς δοθέντος*). Ακολουθεῖ ἡ λογοτεχνική ἐπι-νόηση του χριστιανοῦ ποιητῆ: καταργούνται οἱ χρονικοὶ περιορισμοὶ καὶ τὰ γεγονότα τῆς περιπέτειας του Ιωνά συνδέονται με τὰ γεγονότα τῆς ταφῆς του Θεανθρώπου. Ο Ιωνάς ξεπροβάλλει ἀπὸ τὸ στόμα του κήτους φωτεινός καὶ χαρούμενος σαν γαμπρός που βγαίνει ἀπὸ τὴ νυφικὴ κρεβατοκάμαρα (ἐδῶ ὑπάρχει «ἀνάμνηση» του χωρίου *Ψαλμ. 18,6: καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ*) καὶ προσφωνεῖ τὴ στρατιωτικὴ φρουρά που φύλαγε τὸν τάφο του Ἰησοῦ. Τὸ τροπάριο κλείνει με τὰ λόγια που λέει ὁ Ιωνάς στους Ρωμαίους στρατιώτες. Τὰ λόγια του δεν εἶναι βέβαια εὐθέως ἐπιτιμητικά ἢ σκληρά, ἀλλὰ πάντως ἔχουν στοιχεῖα ονειδιστικά (βλ. καὶ Νικόδημο Ἀγιορείτη, *Εορτοδρόμιο*, τ. Β', σελ. 241)· τους παρουσιάζει τὴν πραγματικότητα, ὅτι δηλαδή αὐτὴ ἡ φρούρηση εἶναι μάταιη καὶ ἀσκοπη (αφοῦ ὁ φυλασσόμενος εἶναι ὁ παντοδύναμος Χριστός), καὶ ἐπισημαίνει ὅτι ἔχουν χάσει τὴν ευκαιρία νὰ δεχθοῦν τὸ ἔλεος του Χριστοῦ.

Ἡ ἱστορία, λοιπόν, του Ιωνά, ὁ «τύπος», συναντᾶ τὴν δι' αὐτῆς προτυπούμενη πραγματικότητα καὶ ὁ Ιωνάς γίνεται μέτοχος των κοσμοσωτήριων γεγονότων καὶ ἐν τῇ πράξει, με τὰ λόγια του, ἀπόστολος του ταφέντος Χριστοῦ.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Συνεσχέθη*: Οριστικὴ παθητικὴ Ἀορίστου του ρήμ. *συνέχω* = ἐγκλείω
- *κατεσχέθη*: Οριστικὴ παθητικὴ Ἀορίστου του ρήμ. *κατέχω* = κρατῶ, κυριεύω, γίνομαι κύριος
- *στέρνων* = στήθος
- *κητῶς* = αὐτὸς που ἀνήκει σε ἕνα κήτος, του κήτους
- *θάλαμος* = 1. δωμάτιο, 2. υπνοδωμάτιο, 3. νυφικὸ δωμάτιο
- *ὁ θήρ*, -ός = τὸ θηρίο
- *ἀνέθορε*: Οριστικὴ Ἀορίστου Β' του ρήμ. *ἀναθρώσκω* = 1. τινάζομαι ἐπάνω, ἀναπηδῶ, 2. ξεπροβάλλω
- *κουστωδία* (<Λατινικά *custodia*) = στρατιωτικὴ φρουρά. Πρβ. *Ματθ. 27,66: οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.*
- *μάταια καὶ ψευδῆ*: Σύστοιχα ἀντικείμενα στο ρήμα *φυλασσόμενοι* (= *ματαιαίως καὶ ψευδεῖς φυλακάς*).

- *αὐτοῖς*: Δοτικὴ ἀντιχαριστικὴ στο *ἐγκατελίπετε*
- *ἐγκατελίπετε*: Οριστικὴ Ἀορίστου Β' του ρήμ. *ἐγκαταλείπω*

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ὁ Ιωνάς ἐγκλείστηκε, ἀλλὰ δεν κρατήθηκε τελικὰ μέσα στο στήθος του κήτους. Γιατί, αποτελώντας μια προτύπωση για σένα, που υπέστης τὸ πάθος καὶ παραδόθηκες στην ταφή, ξεπρόβαλε ἀπὸ τὸ θαλάσσιο θηρίο σαν ἀπὸ νυφικὸ θάλαμο καὶ ἔλεγε στη στρατιωτικὴ φρουρά: «Ε-σεῖς που μάταια καὶ ἀσκοπα φυλάσσετε τὸ μνήμα ἀφήσατε νὰ χαθεῖ ἀπὸ σας ἡ θεία εὐσπλαχνία».

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

1.

Ἀνηρέθης, ἀλλ' οὐ διηρέθης, Λόγε, ἦς μετέσχες σαρκός· εἰ γὰρ καὶ λέλυταί σου ὁ ναὸς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ οὕτω μία ἦν ὑπόστασις τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκός σου· ἐν ἀμφοτέροις γὰρ εἶς ὑπάρχεις Υἱός, Λόγος τοῦ Θεοῦ, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

Τὸ τροπάριο εἶναι ἀκρως θεολογικὸ καὶ δογματικὸ. Ὁ ὑμνογράφος ομιλεῖ περὶ τοῦ Λόγου καὶ τῆς ἐν *μῇ* ὑπόστασι ἀδιαίρετης ἐνότητος τῆς σωματικῆς με τὴν θεία φύση του. Ἀκόμη καὶ με τὸν σωματικὸ του θάνατο δεν ἀποχωρίστηκε ἡ ἀνθρώπινη ἀπὸ τὴν θεία φύση. Ἐδῶ παρεμβάλλεται ἡ εἰκόνα τῆς «κατάλυσης» του ναοῦ, που προφητικὰ εἶπε ὁ Ἰησοῦς για τὸν εαυτό του, ἀλλὰ δεν ἐγίνε κατανοητός. Με ἀκριβέστατη θεολογικὴ ὀρολογία ὁ ὑμνογράφος καταλήγει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι *εἷς ἐν ἀμφοτέροις, θεὸς καὶ ἄνθρωπος*.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Ἀνηρέθης*: Οριστικὴ παθητικὴ Ἀορίστου του ρήμ. *ἀναιρέω*, -ῶ = θανατώνω, ἐξοντώνω
- *διηρέθης*: Οριστικὴ παθητικὴ Ἀορίστου του ρήμ. *διαιρέω*, -ῶ = χωρίζω
- *λέλυταί σου ὁ ναὸς*: Στὴ φράση αὐτὴ ὑποκρύπτεται ἡ διαβεβαίωση του Χριστοῦ (*Ἰωάν. 2,19*): *Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.*
- *εἷς ὑπάρχεις Υἱός*: Τὸ *ὑπάρχεις* εἶναι «συνδετικὸ» ρήμα καὶ δέχεται κατηγορούμενο (*εἷς Υἱός*) στο ὑποκείμενό του (ενν. *σύ, Λόγε*).

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Θανατώθηκες, αλλά δεν χωρίστηκες, Λόγε, από τη σάρκα που προσέλαβες. Γιατί, αν και καταστράφηκε ο ναός σου κατά τον καιρό του πάθους σου, όμως και έτσι μία ήταν η υπόσταση της θεότητας και της σωματικής σου φύσεως. Δηλαδή και στις δύο φύσεις σου είσαι ένας Υιός, Λόγος του θεού, θεός και άνθρωπος.

2.

Βροτοκτόνον, ἀλλ' οὐ θεοκτόνον, ἔφυ τὸ πταῖσμα τοῦ Ἀδάμ· εἰ γὰρ καὶ πέπονθέ σου τῆς σαρκὸς ἢ χοϊκῆ οὐσία, ἀλλ' ἡ θεότης ἀπαθῆς διέμεινε, τὸ φθαρτὸν δέ σου πρὸς ἀφθαρσίαν μετεστοιχείωσας καὶ ἀφθάρτου ζωῆς ἔδειξας πηγὴν ἐξ ἀναστάσεως.

Το δεύτερο τροπάριο έχει, όπως και το προηγούμενο, δογματικά χαρακτηριστικά, κάτι που συναντάται άλλωστε συχνά στους Κανόνες του Κοσμά επισκόπου Μαΐουμά. Η αρχή του τροπαρίου είναι δυσνόητη: *Ανθρωποκτόνο αλλά όχι θεοκτόνο υπήρξε το αμάρτημα του Αδάμ* σημαίνει ότι λόγω της αμαρτίας του Αδάμ κατέστη δυνατόν να θανατωθεί η ανθρώπινη φύση του Χριστού, όμως η θεότητά του έμεινε άθικτη και αθάνατη. Ο βαθυστόχαστος θεολόγος υμνογράφος συνεχίζει: η χοϊκή ουσία του Ιησού (βλ. Γέν. 2,7 παραπάνω) έπαθε, αλλά η θεότητα είναι και έμεινε απαθής και με την Ανάσταση η χοϊκή ουσία μεταστοιχειώνεται και αφθαρτοποιείται.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Βροτοκτόνος* = ανθρωποκτόνος. Για τον θάνατο ως συνέπεια της αμαρτίας των πρωτοπλάστων βλ. Γέν. 2,17: *ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.*
- *θεοκτόνος* (επίθετο) = αυτός που σκοτώνει τον θεό
- *ἔφυ*: Οριστική Αορίστου Β' του ρήμ. *φύω* = είμαι (εκ φύσεως). Το ρήμα *φύω* είναι «συνδετικό» και δέχεται κατηγορούμενο (*Βροτοκτόνον θεοκτόνον*) στο υποκείμενό του (*τὸ πταῖσμα*).
- *ἡ χοϊκῆ οὐσία*: Πρβ. Γέν. 2,7: *ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβῶν ἀπὸ τῆς γῆς.*

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ανθρωποκτόνο αλλά όχι θεοκτόνο υπήρξε το αμάρτημα του Αδάμ. Γι-

ατί, κι αν υπέστη το πάθος η χοϊκή ουσία της σαρκός σου, όμως η θεότητα σου παρέμεινε απαθής. Αλλά μεταστοιχείωσες τη φθαρτή ανθρώπινη φύση σου σε ἀφθαρτη και διά της αναστάσεώς σου την ανέδειξες σε πηγὴ ἀφθαρτης ζωῆς.

3.

Βασιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει Ἄιδης τοῦ γένους τῶν βροτῶν· σὺ γὰρ τεθεὶς ἐν τάφῳ, κραταιέ, ζωαρχικῆ παλάμῃ τὰ τοῦ θανάτου κλείθρα διεσπάραξας καὶ ἐκήρυξας τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖ καθεύδουσι λύτρωσιν ἀψευδῆ, Σῶτερ, γεγωνῶς νεκρῶν πρωτότοκος.

Το τροπάριο αρχίζει με μια «προσωποποιία»: Ο Άδης υπήρξε ο βασιλιάς στο γένος των θνητών ανθρώπων, εφόσον όλοι έπρεπε τελικά να μεταβούν στο βασίλειό του. Αυτό, όμως, έμελλε να μη συνεχιστεί σε όλους τους αιώνες. Σταματά με την εις Άδου κάθοδο του Υιού και Λόγου.

Μετά την «προσωποποιία» ο υμνογράφος συνθέτει μια μεγαλοπρεπή ανθρωπομορφική εικόνα του κατελθόντος στον κόσμο των νεκρών Ιησού: Ο Ιησούς με το ζωηφόρο χέρι του κάνει κομμάτια τις αμπάρες του νεκρικού βασιλείου και κηρύσσει στους από δημιουργίας ανθρώπου νεκρούς τη λύτρωση και στη συνέχεια γίνεται *νεκρῶν πρωτότοκος*.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *αἰωνίζω* = είμαι αιώνιος, υπάρχω αιώνια
- *ζωαρχικός* = αυτός που δίνει ζωή
- *παλάμη*: Είτε κυριολεκτικά είτε, κατά συνεκδοχή, «χέρι»
- *κλείθρον* = αμπάρα, σύρτης, μάνταλος, κλειδαριά
- *διεσπάραξας*: Οριστική Αορίστου του ρήμ. *διασπαράσσω* = κομματιάζω
- *νεκρῶν πρωτότοκος*: Πρβ. Κολ. 1,18: *καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας· ὃς ἐστὶν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν καθὼς καὶ Αποκ. 1,5: ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν.*

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ο Άδης βασιλεύει αλλά όχι αιώνια στο γένος των θνητών. Γιατί, όταν εσύ, Δυνατέ, τέθηκες στον τάφο, με το χέρι σου που δίνει ζωή κομματιάσες τις αμπάρες του θανάτου και σε εκείνους που κοιμούνταν εκεί από από τα χρόνια των πρώτων ανθρώπων κήρυξες, Σωτήρα, αληθινή

λύτωση, καθώς έγινες εσύ ο πρώτος που αναστήθηκε από τους νεκρούς.

KONTAKION

Τὴν ἄβυσσον ὁ κλείσας νεκρὸς ὁράται καὶ σμύρνη καὶ σινδόνι ἐνειλημένος ἐν μνημείῳ κατατίθεται ὡς θνητὸς ὁ ἀθάνατος. Γυναῖκες δὲ αὐτὸν ἤλθον μυρίσαι κλαίουσαι πικρῶς καὶ ἐκβοῶσαι· Τοῦτο Σάββατόν ἐστι τὸ ὑπερευλογημένον, ἐν ᾧ Χριστὸς ἀφυπνώσας ἀναστήσεται τριήμερος.

Το Κοντάκιο και ο ακόλουθος Οἶκος είναι δύο κείμενα που αναφέρονται στο περιεχόμενο της ημέρας και καταλήγουν με το ίδιο Εφύμνιο:

Τοῦτο Σάββατόν ἐστι τὸ ὑπερευλογημένον, ἐν ᾧ Χριστὸς ἀφυπνώσας ἀναστήσεται τριήμερος.

Με το Εφύμνιο προβάλλεται ρητά η μεγάλη σημασία του Μ. Σαββάτου (είναι ὑπερευλογημένον) και εκτίθεται λιτά το περιεχόμενό του και ο μεταβατικός του χαρακτήρας (ὑπνοῖ ο Χριστός, που την τρίτη ημέρα θα αναστηθεί).

- Το Κοντάκιο στο **πρώτο μέρος** (Τὴν ἄβυσσον... ὁ ἀθάνατος) παρουσιάζει συνοπτικά, αλλά με θεολογικό βλέμμα και λογοτεχνική γλώσσα, τα γεγονότα του Μ. Σαββάτου: ο άπειρος θεός που «έκλεισε» σε όρια την απέραντη θάλασσα κλείνεται σήμερα, μυρωμένος και σαβανωμένος, σε τάφο, ως νεκρός, αυτός που είναι αθάνατος. Το μέρος αυτό ανοίγει και κλείνει «κυκλικά», με αναφορά της θείας ιδιότητας του νεκρού.
- Στο **δεύτερο μέρος** (Γυναῖκες... τριήμερος) έχουμε την ανθρώπινη παρουσία: οι μυροφόρες γυναίκες έρχονται να μυρώσουν τον νεκρό και να τον θρηνήσουν· αμέσως κατόπιν με δυνατή φωνή «μακαρίζουν» το Σάββατο και εκφράζουν την μεγάλη τους πίστη για την επερχόμενη ανάσταση. Οι γυναίκες, λοιπόν, νιώθουν «χαρμολύπη». Ο επιτάφιος θρήνος τους δεν σκεπάζεται από τη μαυρίλα του θανάτου.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- ἡ ἄβυσσος (ως ουσιαστικό) = 1. μεγάλο βάθος, άβυσσος, 2. θάλασσα, ωκεανός

- **σμύρνα**, -ης: Αραβική ρητίνη χρησιμοποιούμενη για το βαλσάμωμα ή ως αλοιφή ή ως λιβάνι
- **ένειλημένος**: Μετοχή παθητικού Παρακειμένου του ρήμ. *ένειλέω*, -ῶ = τυλίγω, περιτυλίγω. Ως παθητικό το ρήμα σημαίνει «περιτυλίγομαι, περικλείομαι».
- **σμύρνη και σινδόνι ένειλημένος**: Εδώ έχουμε το λεγόμενο «ζεύγμα», δηλ. η μετοχή *ένειλημένος* ταιριάζει με το *σινδόνι*, ενώ η δοτική *σμύρνη* κανονικά θα χρειαζόταν μια διαφορετική μετοχή, π.χ. τη μετοχή *ήλειμμένος*.
- **κατατίθεται** = τοποθετούμαι, θέτομαι
- **μυρίζω** = αλείφω με μύρο, με αλοιφή
- **άφυπνώω**, -ῶ = 1. ξυπνώ, 2. με παίρνει ύπνος, κοιμούμαι. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε τη δεύτερη έννοια.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Αυτός που έκλεισε με όρια την άβυσσο της θάλασσας εμφανίζεται νεκρός και αλειμμένος με σμύρνα και περιτυλιγμένος με σινδόνι τοποθετείται σε ένα μνήμα, ως θνητός ο αθάνατος. Και ήλθαν να τον αλείψουν με μύρα γυναίκες κλαίοντας πικρά και φωνάζοντας: «Αυτό το Σάββατο είναι το πιο ευλογημένο, κατά το οποίο ο Χριστός, αφού κοιμήθηκε, θα αναστηθεί την τρίτη ημέρα».

ΟΙΚΟΣ

Ὁ συνέχων τὰ πάντα ἐπὶ σταυροῦ ἀνυψώθη καὶ θρηνεῖ πᾶσα ἡ κτίσις τοῦτον βλέπουσα κρεμάμενον γυμνὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου· ὁ ἥλιος τὰς ἀκτῖνας ἀπέκρυψε καὶ τὸ φέγγος οἱ ἀστέρες ἀπεβάλοντο· ἡ γῆ δὲ σὺν πολλῶ τῷ φόβῳ συνεκλονεῖτο, ἡ θάλασσα ἔφυγε καὶ αἱ πέτραι διερρηγυνντο· μνημεῖα δὲ πολλὰ ἠνεψήθησαν καὶ σώματα ἠγέρθησαν ἁγίων ἀνδρῶν. Αἰδῆς κάτω στενάζει καὶ Ἰουδαῖοι σκεπτόνται συκοφαντήσαι Χριστοῦ τὴν ἀνάστασιν, τὰ δὲ γύναια κρᾶζουσι· Τοῦτο Σάββατόν ἐστι τὸ ὑπερευλογημένον, ἐν ᾧ Χριστὸς ἀφυπνώσας ἀναστήσεται τριήμερος.

- Η **αρχή** του Οἴκου (Ὁ συνέχων τὰ πάντα) είναι όμοια με εκείνην του Κοντακίου (Τὴν ἄβυσσον ὁ κλείσας): προβάλλεται η θεία ιδιότητα του νεκρού.

- Στο **κεντρικό μέρος** του Οίκου (*ἐπὶ σταυροῦ... ἁγίων ἀνδρῶν*) αναφέρεται η Σταύρωση με τα συνεπακόλουθα «σημεία», φυσικά και νεκρικά (ανάσταση νεκρών).
- Στο **τελευταίο μέρος** (*Ἄδης... τριήμερος*) βρισκόμαστε πλέον στα της ημέρας, τα οποία παρουσιάζονται σε δύο επίπεδα:
 1. σε επίπεδο Κάτω Κόσμου (Ἄδης) και
 2. σε επίπεδο ανθρώπων (Ιουδαίοι, μυροφόρες).

Ο υμνογράφος μετέρχεται τη λογοτεχνική τακτική της προσωποποίησης των φυσικών στοιχείων: η κτίση θρηνεί, ο ήλιος κρύβει τις ακτίνες του, ο Ἄδης στενάζει. Ο Οίκος κλείνει ακριβώς όπως το Κοντάκιο. Είναι φανερό ότι τα δύο κείμενα δημιούργησε ο ίδιος υμνογράφος και γι' αυτό τα «αδελφοποίησε».

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- *σκέπτομαι* = διερευνώ, εξετάζω

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Αυτός που συγκρατεί τα πάντα ανυψώθηκε στο σταυρό και όλη η κτίση θρηνεί βλέποντας αυτόν να κρέμεται γυμνός στο ξύλο του σταυρού. Ο ήλιος έκρυψε τις ακτίνες του και τα αστέρια έχασαν το φως τους. Η γη συγκλονιζόταν με πολύ φόβο, η θάλασσα έφυγε και οι βράχοι κομματιάζονταν. Πολλά μνημεία άνοιξαν και αναστήθηκαν σώματα αγίων ανδρών. Ο Ἄδης κάτω στενάζει και οι Ιουδαίοι εξετάζουν πώς να συκοφαντήσουν την ανάσταση του Κυρίου. Οι γυναίκες εξάλλου φωνάζουν: «Αυτό το Σάββατο είναι το πιο ευλογημένο, κατά το οποίο ο Χριστός, αφού 'κοιμήθηκε', θα αναστηθεί την τρίτη ημέρα».

ΩΔΗ Ζ'

Ο Ειρμός και τα τέσσερα τροπάρια της Ζ' Ωδής ενοποιούνται, στο κλίμα του Ύμνου των *τριών παιδων ἐν τῇ καμίνῳ*, μέσω του κοινού Εφυμνίου:

εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων· Λυτρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Το δεύτερο μέρος του Εφυμνίου (Λυτρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ) αφορμάται από την αρχή του Ύμνου των Τριών Παιδων:

Εὐλογητὸς εἶ, κύριε ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν (Δαν. 3,52)

Προστίθεται, όμως, στην αρχή η φράση *εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων*, μέσω της οποίας ο Ύμνος των Τριών Παιδων μεταφέρεται στα χείλη των πιστών, προς σωτηρίαν των οποίων έλαβε χώραν η ταφή και η Ἄδου κάθοδος του Χριστού.

Από θεματική πλευρά, τα πέντε κείμενα κινούνται στο κλίμα του Μ. Σαββάτου, όμως με διαφορετική εστίαση:

- Ο Ειρμός συνδέεται με τη θεματική των Τριών Παιδων.
- Στο 1° τροπάριο προσωποποιείται ο Ἄδης και διατρανώνεται η ήττα του.
- Στο 2° και στο 3° τροπάριο ο υμνογράφος εστιάζεται στον ὄλβιο και ζωηφόρο τάφο του Χριστού.
- Τέλος, το 4° τροπάριο έχει βαθυστόχαστο δογματικό χαρακτήρα.

Ο ΕΙΡΜΟΣ

Ἄφραστον θαῦμα! Ὁ ἐν καμίνῳ ῥυσάμενος τοὺς ὀσίους παῖδας ἐκ φλογὸς ἐν τάφῳ νεκρὸς, ἄπνους κατατίθεται εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων· Λυτρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Στον Ειρμό ο υμνογράφος συνδέει τη γνωστή παλαιοδιαθηκική ιστορία των *τριών παιδων ἐν τῇ καμίνῳ* με τα συμβαίνοντα στο Μ. Σάββατο. Αρχίζει εντυπωσιακά, με μια αναφώνηση: «Ανείπωτο θαῦμα!». Κατά κάποιο τρόπο «βλέπει» κάτι που του δημιουργεί θαυμασμό αλλά και μεγάλη απορία, καθώς η λέξη *θαῦμα* έχει και τις δύο σημασίες. Ταυτίζει τον Σωτήρα των *τριών παιδων ἐν τῇ καμίνῳ* με τον Υιό και Λόγο του θεού, που σήμερα εναποτίθεται στον τάφο, και μένει εκστατικός: Εκείνος που έσωσε από ένα τάφο πυρός τους Τρεις Παιδες σήμερα κείται χωρίς πνοή σε έναν τάφο! Γιατί; Απάντηση στο μεγάλο αυτό ερώτημα δίνει ο ίδιος στη συνέχεια: για τη δική μας σωτηρία.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ανείπωτο θαῦμα! Αυτός που γλίτωσε στο καμίνι τους τρεις ευσεβείς νέους από τη φλόγα αποτίθεται στον τάφο νεκρός χωρίς πνοή για τη σωτηρία ἡμῶν που ψάλλουμε μελωδικά: «Λυτρωτή και θεέ μας, [ας] είσαι δοξασμένος».

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

1.

Τέτρωται Ἄιδης ἐν τῇ καρδίᾳ δεξάμενος τὸν τρωθέντα λόγῃ τὴν πλευρὰν καὶ στένει πυρὶ θεῖῳ δαπανώμενος εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων· Λυτρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Στο τροπάριο αυτό έχουμε το γνωστό λογοτεχνικό σχῆμα της «προσωποποιίας». Ο βασιλιάς του Κάτω Κόσμου τραυματίζεται θανάσιμα, όταν εισέρχεται στο βασίλειό του εκείνος που τραυματίστηκε στην πλευρά με λόγῃ· ο «έπηλυσ», όμως, είναι θεός και το θείο πυρ καίει τον Ἄδη, που βγάζει στεναγμούς. Πολύ καλή λογοτεχνική επινόηση είναι βέβαια και ο παραλληλισμός των δύο τραυμάτων: στην καρδιά, θανάσιμος, του Ἄδη, στην πλευρά, χωρίς να προκαλέσει σοβαρή ζημία, του Χριστού. Ο Ἄδης δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τον θείο του αντίπαλο. Η μάχη για τη σωτηρία του ανθρώπου έχει κριθεί.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Τέτρωται, τρωθέντα*: Τύποι του ίδιου ρήματος, ο πρώτος Οριστική παθητικού Παρακειμένου, ο δεύτερος μετοχή παθητικού Αορίστου. *Τιτρώσκω* = πηγώνω, τραυματίζω
- *στένω* = στενάζω. Αντί του *στένει* σε κάποιες εκδόσεις υπάρχει (λανθασμένα) ο τύπος *σθένει*.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Πληγώθηκε ο Ἄδης στην καρδιά του, καθώς δέχτηκε αυτόν που πληγώθηκε με λόγῃ στην πλευρά του και στενάζει καθώς τον κατατρώνει η θεία φωτιά, για τη σωτηρία ημῶν που ψάλλουμε μελωδικά: «Λυτρωτή και θεέ μας, [ας] είσαι δοξασμένος».

2.

Ὀλβιος τάφος! Ἐν ἑαυτῷ γὰρ δεξάμενος ὡς ὑπνοῦντα τὸν δημιουργὸν ζωῆς θησαυρὸς θεῖος ἀναδέδεικται εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων· Λυτρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Ο υμνογράφος μένει εκστατικός μπροστά στον τάφο του Χριστού και τον καλοτυχίζει, γιατί αυτός ο τάφος ουσιαστικά έγινε κλίνη του Δημιουργού που ἀναπεσῶν ἐκοιμήθη ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος (Γέν. 49,9) και που,

ὅταν ξύπνησε, έγινε ζωῆς θησαυρὸς. Ο τάφος, κατά τον υμνογράφο, από τόπος ἀπόθεσης νεκροῦ έγινε αρχικά κλίνη ἀναπαύσεως και κατόπιν θησαυροφυλάκιο ζωῆς.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ

- Ὀλβιος (<ὄλβος) = ευτυχής, ευδαίμων
- *θησαυρός*: 1. θησαυρός, 2. θησαυροφυλάκιο. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε τη δεύτερη ἔννοια.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Καλότυχος τάφος! Γιατί, καθώς δέχτηκε μέσα του σαν να κοιμόταν το Δημιουργό, αναδείχθηκε θησαυροφυλάκιο θείας ζωῆς, για τη σωτηρία ημῶν που ψάλλουμε μελωδικά: «Λυτρωτή και θεέ μας, [ας] είσαι δοξασμένος».

3.

Νόμῳ θανόντων τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατάθεσιν ἢ τῶν ὄλων δέχεται ζωὴ καὶ τοῦτον πηγὴν δείκνυσιν ἐγέρσεως εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων· Λυτρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ.

Το τροπάριο αυτό κινείται στην ίδια θεματική με το προηγούμενο, μόνο που εδώ το βάρος μετατοπίζεται στον Ταφέντα, για να υπογραμμιστεί η ταπείνωση και η αγάπη του: ο ίδιος δέχεται να ακολουθήσει τον ανθρώπινο νόμο που αφορά τους θανόντες, δηλαδή να εναποτεθεί σε τάφο· όμως, εφόσον είναι η Αυτοζωή, ο τάφος μεταβάλλεται σε πηγὴ ἀναστημένης ζωῆς.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ

- *κατάθεσις* = εναπόθεση, τοποθέτηση
- *ἢ τῶν ὄλων ζωῆ*: Πρβ. *Ιωάν. 14,6*: Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωῆ.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Σύμφωνα με το νόμο που αφορά ὄσους πέθαναν, δέχεται η ζωὴ των πάντων να εναποτεθεί στον τάφο και αυτόν τον ἀναδεικνύει πηγὴ ἀναστάσεως, για τη σωτηρία ημῶν που ψάλλουμε μελωδικά: «Λυτρωτή και θεέμας, [ας] είσαι δοξασμένος».

4.

Μία ύπῆρχεν ἡ ἐν τῷ Ἄιδῃ ἀχώριστος καὶ ἐν τάφῳ καὶ ἐν τῇ Ἐδέμ θεότης Χριστοῦ σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι εἰς σωτηρίαν ἡμῶν τῶν μελωδούντων· Ἀντρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητός εἶ.

Το τελευταίο τροπάριο έχει σαφή δογματικό περιεχόμενο. Τονίζει την αχώριστη ενότητα της θεότητας με τη σωματική φύση στο πρόσωπο του Χριστού, αλλά και την ενότητα των τριών προσώπων της Αγίας Τριάδος. Ἐτσι ἦταν δυνατόν κάτι ἀνθρωπίνως ἀδύνατο: Ὁ Χριστός ὡς θεός ἦταν παρῶν ταυτόχρονα στον Ἄδη (ὅπου μετέβη ἡ ψυχὴ του), στον τάφο (ὅπου ἀποτέθηκε τὸ σῶμα του) καὶ στον Παράδεισο μαζί με τον ληστή· μαζί ἐξάλλου με τον Χριστό ἦταν ἀχωρίστως ἐνωμένα πάντοτε καὶ τὰ δύο ἄλλα πρόσωπα τῆς Αγίας Τριάδος, ὁ Πατήρ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Με τὸ τροπάριο αὐτὸ ἀναδεικνύεται γιὰ ἄλλη μία φορὰ ἡ θεολογικὴ καὶ δογματικὴ κατάρτιση τοῦ Κοσμὰ ἐπισκόπου Μαΐουμά.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- ἐν τῇ Ἐδέμ: «(ἡ θεότης) ἦταν παρούσα ... καὶ με τὸν ληστήν εἰς τὴν Ἐδέμ (ἦτοι τὸν Παράδεισον τῆς τρυφῆς· Ἐδέμ γὰρ τρυφή ὀνομάζεται)»: Νικόδημος Ἀγιορείτης, *Εορτοδρόμιον*, τ. Β', σελ. 257.

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Μία ἦταν ὁ Ἄδης καὶ ὁ τάφος καὶ ὁ Παράδεισος ἡ θεότητα τοῦ Χριστοῦ ἀχώριστη μαζί με τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, γιὰ τὴν σωτηρία ἡμῶν ποὺ ψάλλουμε μελωδικά: «Ἀντρωτὴ καὶ θεὸς μας, [ας] εἶσαι δοξασμένος».

ΩΔΗ Η'

Τὰ τέσσερα κείμενα τῆς Η' Ὠδῆς ἀποτελοῦν ἓνα ἰδιαίτερα προσεγγμένο συγκρότημα. Συναπαρτίζουν μίαν «κυκλικὴν κατασκευὴν»:

- Ὁ Εἰρμός καὶ τὸ 3^ο τροπάριο ἔχουν τὴν ἴδια δομὴ καὶ τὸν ἴδιο χαρακτήρα.
- Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἐνδιάμεσα κείμενα, τὸ 1^ο καὶ τὸ 2^ο τροπάριο, παρουσιάζουν ἴδια δομὴ καὶ ἴδια λογοτεχνικὴ τεχνικὴ.

Ἐπιπλέον, τὰ τέσσερα αὐτὰ ὑμνολογικὰ δημιουργήματα ἐνοποιοῦνται με τὸ κοινὸ Εφύμνιο, τὸ ὁποῖο ἀρύεται ὁ χριστιανὸς ποιητὴς ἀπὸ τὸν Ὑμνο τῶν Τριῶν Παιδῶν (Δαν. 3,82: εὐλογεῖτε, οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, τὸν κύριον.

ὕμνετε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας, Δαν. 3,84: εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, τὸν κύριον· ὕμνετε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας, Δαν. 3,90: εὐλογεῖτε, πάντες οἱ σεβόμενοι τὸν θεὸν τῶν θεῶν). Πρόκειται γιὰ ἓνα πολὺ ὠραῖο Εφύμνιο, τὸ ὁποῖο γνωρίζουν καὶ συμπάλλουν στὶς ἐκκλησίες ὅλοι οἱ πιστοί, ἱερεῖς καὶ λαός, στὸ ὁποῖο μνημονεύονται τρεῖς κατηγορίες ἀνθρώπων:

1. Οἱ παῖδες (οἱ Τρεῖς Παιδες, ποὺ ἄλλωστε ἔψαλαν τὸν Ὑμνο),
2. Οἱ ἱερεῖς (κεντρικὰ πρόσωπα στὴ χριστιανικὴ τελετουργία),
3. Ὁ λαός, τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα.

Ο ΕΙΡΜΟΣ

Ἐκστηθὶ φρίττων, οὐρανέ, καὶ σαλευθήτωσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς· ἰδοὺ γὰρ ἐν νεκροῖς λογίζεται ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν καὶ τάφῳ σμικρῷ ξενοδοχεῖται, ὄν, παῖδες, εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε, λαός, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντα τοὺς αἰῶνας.

Στον Εἰρμό ὁ ὑμνογράφος κάνει μίαν πολὺ ἐντονὴ ἀποστροφή πρὸς τὸν οὐρανό, ποὺ βλέπει ὅσα συμβαίνουν, καὶ τοῦ ζητᾷ νὰ φρίξει· στρέφεται ἐπίσης πρὸς τὴν γῆ καὶ τῆς ζητᾷ νὰ συγκλονιστεῖ ἐκ θεμελίων. Καὶ ἀμέσως αἰτιολογεῖ τὴν αἰτία τῆς συναισθηματικῆς τοῦ ἐξαρσης καὶ τῶν ἀποστροφῶν του: ὁ θεὸς τῶν οὐρανῶν λογίζεται νεκρός καὶ φιλοξενεῖται, ἀντὶ τῶν οὐρανῶν, σὲ ἓνα μικρὸ τάφο! Ὁ Εἰρμός κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰ ἐντονα συναισθήματα τοῦ ὑμνογράφου καὶ μεταδίδει αὐτὴ τὴ συγκίνηση καὶ στοὺς πιστοὺς ποὺ διαβάζουν/ἀκούν τὸ τροπάριο.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- Ἐκστηθὶ: Προστακτικὴ Ἀορίστου Β' (Οριστικὴ: ἐξέστην) τοῦ ρήματος ἐξίσταμαι = μένω ἐκπληκτός, μένω ἐκστατικός
- ξενοδοχέω (ἢ ξενοδοκέω), -ῶ = δέχομαι ὡς φιλοξενούμενος, φιλοξενῶ
- ὑπερυψῶ, -ῶ = ἐξυψώνω ἐξαιρετικά

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Μείνε ἐκστατικός ἀπὸ φρίκη, οὐρανέ, καὶ ἄς σαλευθοῦν τὰ θεμέλια τῆς γῆς. Γιατί, να! Ὑπολογίζεται μετὰξὺ τῶν νεκρῶν αὐτός ποὺ κατοικεῖ στὰ οὐράνια καὶ φιλοξενεῖται σὲ μικρὸ τάφο αὐτός ποὺ ὁποῖο σεις, παιδιά, νὰ τὸν δοξολογεῖτε, σεις, ἱερεῖς, νὰ τὸν ἀνυμνεῖτε καὶ σύ, ὁ λαός, νὰ τὸν ἐξυψώνετε σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες.

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

1.

Λέλυται ἄχραντος ναός, τὴν πεπτωκυῖαν δὲ συνανίστησι σκηνήν· Ἄδὰμ γὰρ τῷ προτέρῳ δεύτερος, ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν, κατήλθεν μέχρις Ἰακώβου ταμείων· ὄν, παῖδες, εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε, λαός, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Στο πρώτο τροπάριο αυτής της Ωδῆς δύο είναι οι έννοιες-κλειδιά και αντίστοιχα τα δομικά μέρη:

1. Η αλληγορία *Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον* που χρησιμοποίησε για τη σταύρωση και την ἀνάστασή του ο Χριστός.

2. Η παύλειος προέλευσης έννοια «δεύτερος Ἀδάμ».

Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για ένα ζεύγος:

1. Στην πρώτη περίπτωση υπάρχουν δύο οικήματα:

- ο ναός-σῶμα του Χριστοῦ, που κατελύθη ἀλλὰ ἀνηγέρθη διὰ τῆς ἀναστάσεως και
- ἡ σκηνή-βασιλικὸς οἶκος του Δαυὶδ, που κατέπεσε ἀλλὰ ἐπανοικοδομήθηκε ἀπὸ τὸν ἀπόγονο του Δαυὶδ, τὸν Χριστό.

2. Στη δεύτερη περίπτωση υπάρχουν δύο Ἀδάμ:

- ο πῶτος, ὁ ἄνθρωπος, κατέληξε δέσμιος στὸν Ἄδη,
- ἐνῶ ὁ δεύτερος, ὁ θεάνθρωπος, κατέβηκε στὸν Ἄδη και ἀναστάς συνανέσυρε στὴν ζωὴ τὸν πῶτο Ἀδάμ.

Ἡ παραπάνω κατασκευή εἶναι ὄντως εὐρηματικὴ ὡς περιεχόμενο και ὡς λογοτεχνικὴ δημιουργία.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- *Λέλυται ἄχραντος ναός*: Πρβ. Ἰωάν. 2,19: *Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον και ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.*
- *τὴν πεπτωκυῖαν δὲ συνανίστησι σκηνήν*: Ἐννοεῖται ἡ «σκηνὴ του Δαυὶδ», δηλαδή ὁ βασιλικὸς οἶκος του Δαυὶδ, ὁ ὁποῖος καταλύεται ἀνθρωπίνως, ἀλλὰ ἐπανασυσταίνεται πνευματικὰ, ἐφόσον ὁ ἀπόγονος του Δαυὶδ, ὁ Χριστός, θα βασιλεύει πνευματικὰ εἰς τοὺς αἰῶνες. Βλ. τὴν προφητεία του Ἀμώς (9,11):

ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκυῖαν και ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς και τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀναστήσω και ἀνοικοδομήσω αὐτήν, πρβ. Πράξεις 15,16.

- *Ἀδὰμ τῷ προτέρῳ δεύτερος*: Ὁ Χριστός εἶναι ὁ δεύτερος Ἀδάμ μετὰ τὸν «πρότερο», δηλαδή τὸν πρῶτόπλαστο, βλ. στὸν σχολιασμό του 3^{ου} τροπαρίου τῆς Ε' Ωδῆς.
- *ταμείον* (ἀρχικὰ *ταμειῶν < ταμειῶν*) = 1. τόπος φύλαξης, ἀποθήκη, 2. ταμείο, θησαυροφυλάκιο, 3. κάμαρα. Ἐδῶ, συνεκδοχικὰ, «κατοικία».

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Καταστράφηκε ὁ ἀμόλυτος ναός, ἀλλὰ ἀνεγείρεται πάλι και μαζί του ἀνεγείρει τὴ σκηνὴ που εἶχε καταπέσει. Γιατί, μετὰ τὸν προηγούμενο, ὁ δεύτερος Ἀδάμ, που κατοικεῖ στα οὐράνια, κατέβηκε μέχρι τὴν κατοικία του Ἄδη, αὐτὸς τὸν ὁποῖο σεις, παιδιὰ, να τὸν δοξολογεῖτε, σεις, ἱερεῖς, να τὸν ἀνυμνεῖτε και σύ, ὁ λαός, να τὸν ἐξυψῶνετε σε ὅλους τοὺς αἰῶνες.

2.

Πέπαιται τόλμα μαθητῶν, Ἀριμαθαῖος δὲ ἀριστεύει Ἰωσήφ· νεκρὸν γὰρ και γυμνὸν θεώμενος τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν αἰτεῖται και κηδεύει κραυγάζων· οἱ παῖδες, εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε, λαός, ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Στο τροπάριο αὐτὸ παρουσιάζεται ἀντιθετικὰ ἓνα δίδυμο:

1. Ἀπὸ τῆς μίας μεριᾶς οἱ ἀπόστολοι που ἔχουν ἀποθαρρυνθεῖ.

2. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Ἀριμαθαῖος που «ἀριστεύει», καθὼς αὐτὸς τολμήσας ζητᾷ τὸ σῶμα του Ἰησοῦ και τὸ κηδεύει (πρβ. Μάρκ. 15,43: *ἔλθὼν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτῆς, ... τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς τὸν Πιλάτον και ἤτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ*).

Ὁ ὑμνογράφος ἀντιπαρθέτει τοὺς ἀτόλμους μαθητὲς με τὸν τολμηρὸ Ἰωσήφ, που πρῶτοστατεῖ στα γεγονότα του Μ. Σαββάτου, ὅταν οἱ ἀπόστολοι εἶχαν ἀποσυρθεῖ φοβισμένοι.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

- *Πέπαιται*: Ὀριστικὴ παθητικὴ Παρακειμένου του ρῆμ. *παύω* = σταματῶ, ἀνακόπτω
- *ἡ τόλμα, τῆς τόλμης* = θάρρος, κουράγιο
- *Ἀριμαθαῖος*: Ἐπίθετο = ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας. Σε ἀρκετές ἐκδόσεις βρίσκουμε τὸν τύπο *Ἀριμαθαίας* (= ἀπὸ Ἀριμαθαίας = καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἀριμαθαία). Ὅμως, ἤδη σε συγγραφεῖς του 4^{ου}-5^{ου} αἰ. (ὅπως ὁ

Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ο Θεοδώρητος Κύρρου, ο Μ. Βασίλειος, ο Ωριγένης) μαρτυρείται το πατριδωνυμικό επίθετο *Άριμαθαίος*, το οποίο, άλλωστε, από παλαιογραφικής πλευράς, αποτελεί και την *lectio difficilior* (δηλαδή τη «δυσκολότερη γραφή» και από την άποψη αυτή προτιμητέα). Πρβ. και 1^ο Απόστιχο Αποκαθλώσεως της Μ. Πέμπτης.

- *ἀριστεύω* (αρχαιότατο ρήμα, μαρτυρείται ήδη στον Όμηρο) = είμαι ο καλύτερος, ξεχωρίζω. Το ρήμα ανακαλεί τις «αριστείες» ηρώων της *Ιλιάδας*, π.χ. στην ραψωδία Ε υπάρχει η «αριστεία Διομήδους», στην ραψωδία Λ υπάρχει η «αριστεία Αγαμέμνονος», στην ραψωδία Ρ υπάρχει η «αριστεία Μενελάου».

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Χάθηκε το θάρρος των μαθητών και ξεχώριζε ο Ιωσήφ από την Αριμαθαία. Γιατί αυτός, βλέποντας νεκρό και γυμνό τον θεό που έχει εξουσία επί όλων, ζητεί και κηδεύει (το σώμα) κραυγάζοντας: εσείς, παιδιά, να τον δοξολογείτε, εσείς, ιερείς, να τον ανυμνείτε και σύ, ο λαός, να τον εξυψώνετε σε όλους τους αιώνες.

3.

Ὡ τῶν θαυμάτων τῶν καινῶν! ὦ ἀγαθότητος! ὦ ἀφράστου ἀνοχῆς! ἑκὼν γὰρ ὑπὸ γῆς σφραγίζεται, ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν, καὶ πλάνος Θεὸς συκοφαντεῖται· ὄν, παῖδες, εὐλογεῖτε, ἱερεῖς, ἀνυμνεῖτε, λαός, ὑπερψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Το τελευταίο τροπάριο έχει ακριβώς την ίδια δομή με τον Ειρμό: αναφωνήσεις και αιτιολογία τους. Εδώ, όμως, η συγκίνηση του υμνογράφου έχει φτάσει στο κατακόρυφο. Κάνει τρεις αναφωνήσεις:

Για τα συμβαίνοντα

Για τη αγαθότητα

Για την ανοχή του Ιησού

Στην αιτιολόγηση παρουσιάζονται δύο γεγονότα, δύο πράξεις που δείχνουν το ακραίο μίσος και την βαθιά κακία αυτών που οδήγησαν τον Ιησού στο Σταυρό:

Η σφράγιση του τάφου

Η κατασυκοφάντηση του Χριστού ως λαοπλάνου

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- *θαυμάτων*: Η λέξη έχει τριπλή σημασία: 1. γεγονός άξιο θαυμασμού, 2. γεγονός άξιο απορίας, 3. θαύμα. Εδώ συνυπάρχουν και οι τρεις παραπάνω σημασιολογικές διαστάσεις.

II. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ

πλάνος Θεός συκοφαντεῖται: συκοφαντεῖται: ρήμα

Θεός: υποκείμενο

πλάνος: κατηγορούμενο στο υποκείμενο

III. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ω, τι θαυμαστά και πρωτόφαντα γεγονότα! Ω, τι αγαθότητα! Ω, τι ανείπωτη ανοχή! Γιατί εκούσια ασφαρίζεται με σφραγίδες κάτω από τη γη αυτός που κατοικεί στα ουράνια και συκοφαντεῖται ως λαοπλάνος ο θεός. Αυτόν εσείς, παιδιά, να τον δοξολογείτε, εσείς, ιερείς, να τον ανυμνείτε και σύ, ο λαός, να τον εξυψώνετε σε όλους τους αιώνες.

ΩΔΗ Θ'

Η ενάτη Ωδή, που είναι ως γνωστόν αφιερωμένη στη Θεοτόκο, αποτελεί μια καλά δομημένη ενότητα, στην οποία ο Κοσμάς επίσκοπος Μαΐουμά αποδεικνύει τις υμνογραφικές και λογοτεχνικές του ικανότητες. Αφορά μια συγκλονιστική στιχομυθία του Χριστού με την Παναγία και ξεχωρίζει για τον δραματικό της τόνο.

Τόσο ο Ειρμός όσο και τα τρία τροπάρια που ακολουθούν σχετίζονται με τη μητέρα του Χριστού, όμως στο θεματικό πλαίσιο του Μ. Σαββάτου:

- Στα τρία πρώτα κείμενα ο χριστιανός ποιητής αναπτύσσει έναν **διάλογο** μεταξύ της Παναγίας και του Υιού της. Ειδικότερα:

- Στον Ειρμό ομιλεί ο Χριστός στη μητέρα του και την παρακινεί να μη κλαίει.
- Στο 1^ο τροπάριο εκείνη του απαντά εκφράζοντας τον πόνο της και ζητώντας του να αναστηθεί και
- Στο 2^ο τροπάριο ο Χριστός ανταπαντά περιγράφοντας τη μεγάλη του νίκη στον Άδη και προαναγγέλλοντας την Ανάστασή του.

Τα τροπάρια του διαλόγου Χριστού-Παναγίας καταλήγουν με χαρακτηριστήρα Μεγαλυναρίου (Ειρμός: *σὲ μεγαλύνοντας*, 1^ο τροπ.: *ὄπως μεγαλυνθήσωμαι*, 2^ο τροπ.: *καὶ μεγαλύνω σε*).

- Στο τελευταίο τροπάριο ο Χριστός στέλνει σε όλη τη κτίση μήνυμα χαράς και λύτρωσης.

Ο ΕΙΡΜΟΣ

Μη έποδύρου μου, Μητέρα, καθορώσα έν τάφω, έν έν γαστρί άνευ σποράς συνέλαβες Υιόν· αναστήσομαι γάρ και δοξασθήσομαι και ύψώσω έν δόξη άπαύστως ώς Θεός τούς έν πίστει και πόθω σε μεγαλύνοντας.

Στον Ειρμό ο Χριστός προσφωνεί πρώτος τη μητέρα του, ζητώντας της να μη θρηνεί, καθώς βλέπει νεκρό στον τάφο τον γιο της που συνέλαβε «ασπόρως»· της υπόσχεται ότι θα αναστηθεί και θα περιβάλλει και την ίδια με την μεγάλη τιμή που θα της προσφέρουν οι πιστοί. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι λογοτεχνικά έχουμε έναν σύντομο επιτάφιο «παραμυθητικό», στον οποίο όμως αυτός που «παραμυθεί» είναι ο υποτιθέμενος νεκρός, ενώ το παραμυθητικό επιχείρημα είναι η εκ νεκρών ανάστασή του. Ο γνωστός, λοιπόν, από την αρχαία ελληνική γραμματεία «παραμυθητικός» λόγος, όχι απλά εκχριστιανίζεται, αλλά μεταφέρεται στο χώρο της μεταφυσικής επιχειρηματολογίας.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ

- έποδύρου: Προστακτική Ενεστώτος του ρήμ. έποδύρομαι = θρηνώ, κλαίω
- άπαύστως = ακατάπαυστα, συνεχώς

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Μη θρηνείς, Μητέρα μου, βλέποντας στον τάφο τον Υιό σου που συνέλαβες στην κοιλία σου χωρίς σπορά. Γιατί θα αναστηθώ και θα δοξασθώ και ως θεός θα υψώσω με δόξα αιώνια αυτούς που σε τιμούν με πίστη και πόθο.

ΤΡΟΠΑΡΙΑ

1.

Έπί τῷ ξένῳ σου τόκῳ τὰς ὀδύνας φυγοῦσα ὑπερφυῶς ἔμακαρισθῆν, ἄναρχε Υἱέ· νῦν δὲ σέ, Θεέ μου, ἄπνουν ὀρώσα νεκρὸν τῆ ῥομφαίᾳ τῆς λύπης σπαράττομαι δεινῶς· ἄλλ' ἀνάστηθι, ὅπως μεγαλυνθῆσωμαι.

Στο 1^ο τροπάριο έχουμε την απάντηση της Θεομήτορος. Η απάντηση έχει όλα τα χαρακτηριστικά των λόγων μιας ευαίσθητης πονεμένης μητέρας, που αναπολεί το χαρούμενο παρελθόν, εκφράζει τον μεγάλο της πόνο για το παρόν και την ελπίδα της για το μέλλον. Ο υμνογράφος δημιουργήσει ένα κείμενο, στο οποίο συνενώνονται ο αβάστακτος μητρικός σπαραγμός με την ταπεινή καύχηση για τον υπερφυσικό τόκο και με τη ελπίδα για την ανάσταση του αχρόνου Υιού της Παρθένου.

I. ΛΕΞΙΟΛΟΓΙΚΑ

- ξένος = 1. ξένος, 2. φιλοξενούμενος, 3. παράξενος, ασυνήθιστος
- ὑπερφυῶς = εξαιρετικά, υπέρμετρα
- ἔμακαρίσθῆν: Πρβ. Λουκ. 1,48: *ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί, Λουκ. 11,27: ἐπάρασά τις φωνὴν γυνὴ ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ, Μακαρία ἢ κοιλία ἢ βαστάσασά σε και μαστοὶ οὖς ἐθήλασας.*
- τῆ ῥομφαίᾳ τῆς λύπης σπαράττομαι: Πρβ. Λουκ. 2,35: *καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία.*
- σπαράττω = σχίζω, ξεσχίζω κομματιάζω

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Για την παράξενη γέννησή σου, άναρχε Υιέ μου, καθώς απέφυγα τις οδύνες, μακαρίστηκα υπέρμετρα. Τώρα όμως που σε βλέπω νεκρό χωρίς πνοή, με ξεσχίζει φοβερά το δίκκοπο μαχαίρι της λύπης. Αλλά αναστήσου, για να δοξασθώ κι εγώ.

2.

Γῆ με καλύπτει ἑκόντα, ἀλλὰ φρίττουσιν Ἄιδου οἱ πυλωροὶ ἠμφιεσμένοι βλέποντες στολὴν ἡμαγμένην, Μητέρα, τῆς ἐκδικήσεως· τούς ἑχθροὺς έν σταυρῷ γάρ πατάξας ώς Θεός αναστήσομαι αὐθις και μεγαλύνω σε.

Η ανταπάντηση του Ιησού στη μητέρα του διακρίνεται από πνεύμα δυνάμεως και νίκης. Ο υμνογράφος-ποιητής παρουσιάζει διά στόματος Χριστού μια καταχθόνια σκηνή: Ο Χριστός, αφού νίκησε τον διάβολο στο σταυρό, κατεβαίνει στον Άδη ως εκδικητής με καταματωμένη στολή. Στις πύλες του βασιλείου των νεκρών βλέπουν τον αιματοβαμμένο εκδικητή οι φύλακες και κατατρομάζουν. Στο τροπάριο με «πρωθύστερο» τρόπο επιτάσσεται η επί του διαβόλου στον σταυρό νίκη του Χριστού.

Η εντυπωσιακή αυτή περιγραφή λειτουργεί στην απάντηση του Χριστού ως ισχυρότατο «παραμυθητικό» επιχείρημα για την πονεμένη Μητέρα. Η Μαρία νιώθει υπερήφανη για τον εν Άδη «θρίαμβο» του Υιού της και πλέον είναι βέβαιη για την ανάστασή του.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- *πυλωρός* = φύλακας πύλης, θυρωρός
- *ήμαχμένην*: Μετοχή παθητικού Παρακειμένου του ρήματος *αίμάσσω* = ματώνω
- *τούς έχθρους*: Πρβ. *Ματθ. 13,39*: *ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σείρας αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος.*
- *αὐθις* = 1. πάλι, 2. στη συνέχεια, έπειτα

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Η γη, μητέρα μου, με σκεπάζει με τη θέλησή μου, αλλά τρομάζουν οι φύλακες της πύλης του Άδη βλέποντάς με να φορώ μια στολή εκδικήσεως αιματοβαμμένη. Γιατί αφού συνέτριψα τους εχθρούς στο σταυρό, θα αναστηθώ έπειτα ως θεός και θα σε δοξάσω.

3.

Αγαλιάσθω ή κτίσις, εὐφραϊνέσθωσαν πάντες οί γηγενείς· ὁ γάρ ἐχθρὸς ἐσκύλευται Ἄιδης· μετὰ μύρων γυναίκες προσυπαντάτωσαν· τὸν Ἀδάμ σὺν τῇ Εὐά λυτροῦμαι παγγενῆ καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξαναστήσομαι.

Το καταληκτήριο τροπάριο της Θ' Ωδής εκπέμπει μήνυμα χαράς προς την άψυχη φύση και τους θνητούς. Σε συνέχεια του «στρατιωτικού» χαρακτήρα του προηγούμενου τροπαρίου, εδώ γίνεται λόγος για την «σκύλευση» του εχθρού: Ο Χριστός πήρε από τον νεκρό εχθρό, τον Άδη, ως λάφυρα τους δεσμίους τεθνεώτες· ο Αδάμ με την Εύα και όλο το ανθρώπινο γένος λυτρώνεται. Τώρα ο Χριστός δίνει την πρώτη πρακτική εντολή, που αφορά τα αναστάσιμα επακόλουθα: ας έλθουν οι μυροφόρες γυναίκες να τον συναντήσουν *πρωί τῆ μιᾷ τῶν Σαββάτων*. Γιατί ο ίδιος την τρίτη ημέρα θα έχει αναστηθεί.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

- *γηγενής, -οῦς* (< *γῆ + γίγνομαι*) = αυτός που γεννήθηκε από τη γη, φτιαγμένος από χῶμα, θνητός

- *ἐσκύλευται*: Οριστική παθητικού Παρακειμένου του ρήματος *σκυλεύω* = λαφυραγωγώ (έναν σκοτωμένο εχθρό), διαρπάζω, λεηλατώ
- *προσυπαντάτωσαν*: Προστακτική Αορίστου του ρήμ. *προσυπαντάω*, -ῶ = πηγαίνω να συναντήσω
- *παγγενῆ* ή *παγγενεί* (επίρρημα < *πᾶν + γένος*) = μαζί με όλους τους απογόνους

II. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ

Ας γεμίσει με αγαλλίαση η κτίση, ας ευφρανθούν όλοι οι πλασμένοι από τη γη άνθρωποι. Γιατί ο εχθρός Άδης λεηλατήθηκε. Ας έρθουν να με συναντήσουν γυναίκες. Λυτρώνω τον Αδάμ μαζί με την Εύα και όλους τους απογόνους τους και την τρίτη ημέρα θα αναστηθώ.

ΕΓΚΩΜΙΑ

Για τα Εγκώμια βλ. στο Παράρτημα αυτής της Ενότητας, σελ. 409 κ.εξ.

ΕΥΛΟΓΗΤΑΡΙΑ

Η ενότητα των Ευλογηταρίων αποτελεί ένα μεταβατικό στάδιο από την ταφή και την εις Άδου κάθοδο στο άγγελμα της αναστάσεως. Από τα έξι Ευλογητάρια που ακολουθούν:

- το **πρώτο** αναφέρεται στην κατάπληξη του αγγελικού κόσμου από τα γεγονότα του θανάτου και της ανάστασης του Χριστού,
- τα **επόμενα τρία** εστιάζονται στις μυροφόρες και το αναστάσιμο μήνυμα που δέχονται από τους αγγέλους,
- ενώ τα **δύο τελευταία** είναι δοξολογία της Αγίας Τριάδος και εξύμνηση της θεοτόκου.

1.

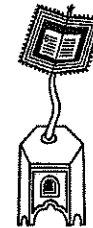
Τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος κατεπλάγη ὄρων σε ἐν νεκροῖς λογισθέντα, τοῦ θανάτου δέ, Σωτήρ, τὴν ἰσχὺν καθελόντα καὶ σὺν ἑαυτῷ τὸν Ἀδάμ ἐγείραντα καὶ ἐξ Ἄιδου πάντας ἐλευθερώσαντα.

Την ενότητα «ανοίγει» ο αγγελικός κόσμος, που στο σύνολό του (*Τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος*) μένει κατάπληκτος «βλέποντας» τη διαδοχή των κοσμοσωτήριων γεγονότων: Ο Χριστός λογίζεται νεκρός, στη συνέχεια αφανίζει τη δύναμη του θανάτου με την εκούσια κάθοδό του στο βασίλειο των νε-

ANNA ΚΟΛΤΣΙΟΥ - ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ

Η ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ